

e 370/1

UNIVERZA EDVARDA KARDELJA V LJUBLJANI
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA
VTOZD ZA GOZDARSTVO

RAZVOJNE MOŽNOSTI GOZDARSTVA V
SREDNJEROČNEM OBDOBJU 1991 - 1995

LJUBLJANA, SEPTEMBER 1989

1/078 3

e 370/1/1989

K. B. gozdarstvo, plani razvoja, I srednjeročno obdobje, tehnološki razvoj,
propadanje gozda, raba površin

Naročnik naloge: Samoupravna interesna skupnost za
gozdarstvo Slovenije

Nosilec naloge: prof.dr.Iztok WINKLER

Sodelavci: mag. Boštjan KOŠIR (napoved tehnološkega
razvoja)
mag. Ivan KOLAR (propadanje gozdov in
ukrepi)
mag. Janez POGAČNIK (prostorski vidiki
razvoja gospodarjenja z gozdovi)
dipl.ing. Milan ŠINKO (analiza srednje-
ročnega obdobja 1986-1990)

avtorji WINKLER, Iztok; KOŠIR, Boštjan; KOLAR, Ivan;
POGAČNIK, Janez; ŠINKO, Milan

K A Z A L O

1. URESNIČEVANJE SREDNJEROČNEGA PLANA GOSPODARJENJA
Z GOZDCVI ZA OBDOBJE 1986-1990
2. RAZVOJNE MOŽNOSTI GOZDARSTVA V SREDNJEROČNEM
OBDOBJU 1991-1995
3. PROSTORSKI (KRAJINSKI) VIDIKI RAZVOJA GOSPODARJENJA
Z GOZDCVI
4. KVANTIFIKACIJA RAZVOJNIH MOŽNOSTI GOZDARSTVA V
OBDOBJU 1991-1995
5. UPORABLJENI VIRI

1. URESNIČEVANJE SREDNJEROČNEGA PLANA GOSPODARJENJA Z
GOZDCVI ZA OBDOBJE 1986 - 1990

1.1 V srednjeročnem obdobju 1981-1985 je bilo doseženih in uveljavljenih nekaj pomembnih rezultatov pri gospodarjenju z gozdovi, k čemur je pomembno prispevala tudi SIS za gozdarstvo SR Slovenije. Na tej podlagi je bil pripravljen tudi plan za srednjeročno obdobje 1986 - 1990, v katerem je zapisano, da se naj dosežena in uveljavljena praksa polno upošteva.

1.2 Obseg sečnje in blagovne proizvodnje gozdnih lesnih sortimentov sta bila kot eni temeljnih izhodišč za obdobje 1986-1990 določeni na podlagi gozdnogospodarskih načrtov in potreb po lesu v predelavi lesa in na drugih področjih porabe lesa. Pri tem je kot globalni cilj postavljena tudi uskladitev obsega sečnje in blagovne proizvodnje gozdnih lesnih sortimentov z zmogljivostjo gozdov, in sicer tako, da bo stopnja pokritja planiranih potreb po lesu z domačo lesno surovino iz SR Slovenije v letu 1990 znašala 74 % (64 % z gozdnimi lesnimi sortimenti in 10 % z lesnimi odpadki v predelavi lesa).

Skupni planirani etat ni bil dosežen v nobenem planskem letu in tudi sečnja za leto 1990 ni planirana tako, da bi se približali tako povprečnim kot skupnim srednjeročnim količinam. Neizpolnjevanje plana je posledica manjše sečnje listavcev, posebno v zasebnem sektorju. Srednjeročni plan predvideva povečanje deleža listavcev na 45 % skupne sečnje v primerjavi z realizacijo v prejšnjem srednjeročnem obdobju (ko je bil delež listavcev samo 41 odstoten). Vendar delež listavcev v dosedanji realizaciji obdobja 1986-1990 nikoli ni presegel 41 %, leta 1988 je bil celo samo 40 %. Iglavci prevladujejo v družbenem sektorju (leta 1986 npr. 66 %), v zasebnem pa je razmerje med iglavci in listav-

ci bolj uravnoteženo (l. 1986 igl 53 % in 47 % listavcev). Sečnja iglavcev v družbenih gozdovih je bila na meji zmogljivosti gozdov (posek znaša 95 % prirastka), sečnja listavcev v zasebnih gozdovih pa dosega približno 55 % prirastka.

Tabela 1 Primerjava sečnje v obdobju 1981-1985 in 1986-1990

(v 000 m³)

	Realizirana	Planirani	Realizacija			Plan
	sečnja 1981-1985	etat 1986-1990	1986	1987	1988	1989
Skupaj	3470	3600	3501	3448	3433	3470
- iglavci	2040	2000	2049	2063	2045	1938
- listavci	1430	1600	1452	1385	1388	1532
Družbeni sektor	1530	1560	1569	1595	1603	1461
- iglavci	961	960	1030	1030	1013	903
- listavci	578	600	539	565	590	558
Zasebni sektor	1931	2040	1932	1853	1830	2009
- iglavci	1079	1040	1019	1033	1032	1035
- listavci	852	1000	913	820	798	974

Izpolnitev skupnega desetletnega etata, kot je predpisan v gozdnogospodarskih načrtih za obdobje 1981-1990, bi zahtevala v letu 1990 bistveno manjšo sečnjo v družbenih gozdovih (iglavcev 570 000 m³ in listavcev 523 000 m³) in znatno povečanje sečnje v zasebnem sektorju - predvsem listavcev (iglavci 1 131 000 m³ in listavci 1 415 000 m³). Seveda, če bo sečnja v letu 1989 realizirana po planu.

Zaradi določene stopnje negotovosti ob pričakovanih sistemskih spremembah v gozdarstvu SR Slovenije in upravičeni podmeni, da okoliščine, ki so bile vzrok za dosedanjo (ne)realizacijo sečnje (družbenoekonomske razmere: predvsem cene v zasebnem sektorju in organiziranost v širšem pomenu) ne bodo bistveno spremenjene, je nerealno pričakovati izpolnitev obveznosti iz desetletnih gozdnogospodarskih načrtov.

Stanje v sečnji lesa se le delno odraža tudi v tržni proiz-

vodnji, saj so planirane količine dosežene in dosedaj celo presežene zaradi velike ponudbe iglavcev. Manj kot je planirano, je predvsem listavcev iz zasebnih gozdov.

Tabela 2 Tržna proizvodnja lesa v obdobju
1981-1985 in 1986-1990.

(povprečno na leto v 000 m³)

	Realizacija	Plan	Realizacija			Plan
	1981-1985	1986-1990	1986	1987	1988	1989
Skupaj	2670	2500	2625	2586	2540	2385
- iglavci	1660	1540	1704	1714	1620	1476
- listavci	1010	960	921	872	920	909
Družbeni sektor	1478	1350	1424	1440	1412	1268
- iglavci	885	820	911	929	877	769
- listavci	593	530	513	511	535	499
Zasebni sektor	1190	1150	1201	1146	1128	1117
- iglavci	775	720	793	785	743	707
- listavci	417	430	408	361	385	410

Pretežni dobavitelj lesa iz slovenskih gozdov ostaja družbeni sektor, ki je v letih 1986 in 1988 dobavil od 54 % do 56 % vsega lesa. Veča se pomen družbenega sektorja v dobavah listavcev, saj je imel leta 1987 59 odstotni tržni delež listavcev. Vendar menimo, da je treba upoštevati tudi količine listavcev, ki so se iz zasebnega sektorja na drugačne načine prav tako pojavile na trgu.

Struktura tržne proizvodnje iglavcev kaže na zmanjšanje deleža lesa za mehansko predelavo predvsem zaradi povečanja deleža tehničnega lesa za druge namene. Po letu 1986, ko so imeli iglavci velik delež v sečnji zaradi naravnih ujm (400 000 m³) pada delež lesa iglavcev za plošče in vlaknine, kar se kaže v nezmanjšanem uvozu lesa iz drugih republik in tujine.

Tabela 3 Struktura tržne proizvodnje lesa

	v %				
	Plan 1990	Realizacija			Plan 1989
	1986	1987	1988		
Iglavci skupaj	100	100	100	100	100
- les za mehansko predelavo	65	66	63	62	61
- les za vlaknine in plošče		22	23	22	
- tehnični les za druge namene	35	12	14	16	39
Listavci skupaj	100	100	100	100	100
- les za mehansko predelavo	41	40	37	45	41
- les za vlaknine in plošče		26	26	30	
- tehnični les za druge namene	39	7	8	3	38
- drva	20	27	29	22	21

Tabela 4 Poraba lesa za proizvodnjo plošč in vlaknin
v 000 m³

	Skupaj			Za plošče			Za vlaknine		
	1986	1987	1988	1986	1987	1988	1986	1987	1988
Poraba lesa-skupaj	1657	1466	1578	691	595	695	966	871	883
- iglavci	999	919	913	262	253	264	737	666	649
- listavci	658	547	665	429	342	431	229	205	234
Les iz gozdne proizvodnje									
- SR Slovenija	587	622	635	203	218	239	384	404	396
- druge republike	516	368	431	276	186	249	240	182	182
- uvoz	252	193	213	.	.	.	252	193	213
Ostanki iz mehanske predelave lesa									
Skupaj	302	283	299	212	191	207	90	92	92
- iglavci	272	262	277	182	170	185	90	92	92
- listavci	30	21	22	30	21	22	.	.	.

Iz tabele 4, ki prikazuje porabo lesa za proizvodnjo plošč in vlaknin, vidimo, da se sorazmerno velik delež

(27-30 %) lesa iglavcev namenjenega mehanski predelavi pojavi v proizvodnji plošč in vlaknin kot ostanki mehanske predelave, ostanki mehanske predelave listavcev pa le v višini okoli 3 %. Količina lesa za proizvodnjo plošč in vlaknin se je v primerjavi s prejšnjimi srednjeročnimi obdobji ustalila in ne narašča več tako skokovito.

- 1.3 Cilj, da bi leta 1990 dosegli 74 %no pokritje planiranih potreb po lesu, je bil dosežen že na samem začetku planskega obdobja (skupno 75 % v letu 1986). Z domačim lesom je zadovoljivo pokrita poraba lesa za mehansko predelavo, nezadovoljiva pa je oskrba predelave lesa v plošče in vlaknine s tanjšimi sortimenti listavcev. Plan za leto 1989 predvideva zmanjšanje stopnje pokritja (72 %).

Tabela 5 Pokritje porabe lesa z lesom iz Slovenije

	%			
	1986	1987	1988	Plan 1989
Skupaj poraba lesa	76	80	78	72
- iglavci	84	88	86	82
- listavci	64	66	64	59
Les za mehansko predelavo				
- skupaj	91	89	89	85
- iglavci	100	99	98	99
- listavci	71	67	73	63
Les za vlaknine in plošče				
- skupaj	54	67	73	61
- iglavci	63	71	69	70
- listavci	40	46	46	46
Tehnični lesa za druge namene				
- skupaj	97	100	100	
- iglavci	97	100	100	
- listavci	100	100	100	
Drva	100	100	100	100

1.4 Vlaganja v gozdove

14.1 Letni plani nege gozdov v srednjeročnem obdobju niso bili doseženi v nobenem sektorju. Odstopanja od plana sicer niso velika, vendar seštevanje primanjkljajev vzbujajo dvome o možnosti realizacije nekaterih z gozdnogospodarskimi načrti predpisanih del. Zasebni sektor izstopa z velikim zaostankom nege in relativno visokim obsegom obnove, še posebno v letih 1986 in 1987. Kot celota pa je sedanje srednjeročno obdobje po obsegu opravljenih del v enostavni gozdnobiološki reprodukciji uspešnejše kot predhodno (1981-1985).

Tabela 6 Obseg enostavne gozdnobiološke reprodukcije
(povprečno letno v ha)

	Realizacija		Plan		Realizacija		Plan	
	1981-1985	1986-1990	1986	1987	1988	1989	1988	1989
Nega gozdov	22278	26000	23654	24564	24204	24890		
-družbeni gozdovi	12212	13400	12228	12877	12767	13190		
-zasebni gozdovi	10066	12600	11426	11687	11437	11700		
Obnova gozdov	4569	5600	5258	5346	4719	4630		
- družbeni gozdovi	2287	2800	2299	2361	2324	2050		
- zasebni gozdovi	2282	2800	2959	2985	2395	2580		

14.2 V obdobju 1986-1990 je opazen predvsem velik obseg planirane indirektne premene gozdov (skupno za 536 % več, kot je bilo realizirano v predhodnem planskem obdobju). V zasebnih gozdovih je bilo planirano za 5.9 krat več indirektne premene, letne realizacije pa niso nikoli presegle 50 % plana, kar kaže na nerealnost pri planiranju. Kljub neizpolnjevanju letnih planov pa bosta oba sektorja bistveno prekoračila z gozdnogospodarskimi načrti predpisan obseg.

Realizacija direktne premene po posameznih letih močno niha (po začetnem zagonu leta 1986). Z gozdnogospodarskimi načrti opredeljen obseg ne bo realiziran.

Tabela 7 Obseg razširjene gozdnobiološke reprodukcije
(povprečno letno v ha)

	Realizacija	Plan	Realizacija		Plan	
	1981-1985	1986-1990	1986	1987	1988	1989
Melioracije gozdov	1775	4810	3726	2088	2700	3280
- direktna premena	1039	860	1201	590	706	870
-družbeni gozdovi	354	270	507	254	265	340
-zasebni gozdovi	685	590	694	336	441	530
- indirektna premena	736	3950	2525	1498	1994	2410
- družbeni gozdovi	260	1130	1153	777	984	1020
- zasebni gozdovi	476	2820	1372	721	1010	1390
Pogozdovanje	23	60	52	11	22	4
- družbeni gozdovi	12	25	37	6	17	3
- zasebni gozdovi	11	35	15	5	5	1
Vzdrževanje nasadov		7800	6243	4430	5458	5050
- družbeni gozdovi		2600	2800	1658	2189	1970
- zasebni gozdovi		5200	3443	2772	3269	3080

14.3 Odpiranje gozdov z gozdnimi cestami je pogoj za izvajanje predvidene sečnje in vlaganj v gozdove.

Tabela 8 Odpiranje gozdov z gozdnimi cestami

	v km					
	Realizacija		Plan		Realizacija	
	1981-1985	1986-1990	1986	1987	1988	1989
Novogradnje gozdnih cest	440	256	226	169	164	140
- družbeni gozdovi	213	117	115	81	91	87
- zasebni gozdovi	227	139	111	88	73	53
Rekonstrukcije gozdnih cest		69	81	59	46	55
- družbeni gozdovi		36	45	34	30	28
- zasebni gozdovi		33	36	25	16	27
Novogradnje in rekonstrukcije gozdnih cest	440	325	307	228	210	195
- družbeni gozdovi	213	153	160	115	121	115
- zasebni gozdovi	227	172	147	113	89	80

Gradnja gozdnih cest je močno zaostala za planiranim obsegom, glede na predhodno srednjeročno obdobje pa sploh ni primerljiva. Tendence padanja gradnje gozdnih cest so tudi v planu za leto 1989. Zmanjšano odpiranje zasebnih gozdov (letni plan 1989 predvideva samo 38 % povprečne letne planirane količine za srednjeročno obdobje) bo omejitveni dejavnik pri reševanju razvojnih problemov pri gospodarjenju s temi gozdovi.

14.4 Srednjeročni plan 1986-1990 kot globalni cilj in usmeritev navaja, da mora biti zagotovljen takšen obseg vlaganj v gozdove, ki ustrezajo planirani intenzivnosti izkoriščanja gozdov, saj naj bi bil od tega neposredno odvisen planirani obseg tržne proizvodnje gozdnih lesnih

sortimentov ustrezne debelinske in kakovostne strukture. Gibanja po posameznih letih kažejo, da generalna usmeritev ni bila upoštevana.

Razlog za manjšo realizacijo vlaganj v gozdove v vseh oblikah je predvsem v zmanjševanju deleža sredstev za vlaganja v gozdove v vrednosti realizirane tržne proizvodnje. Ker je to zmanjšanje posledica določenih vzrokov (cene, planiranje), bi morali razmere po posameznih letih natančneje analizirati. Od leta 1986, ko je delež znašal 24 % je do leta 1988 padel na 20 %. Zmanjšala so se lastna sredstva gozdnogospodarskih organizacij in sredstva porabnikov lesa. Ostali viri so bili tako kot v prejšnjih letih manj pomembni.

Tabela 9 Realizacija plana
(v % planiranega povprečnega obsega na leto)

	Realizacija				Plan
	1981-1985	1986	1987	1988	1989
Gozdni lesni sortimenti	99	105	103	102	95
- iglavci	104	111	111	105	96
- listavci	94	96	91	96	95
Vlaganja v gozdove					
- obnova gozdov	123	94	95	84	83
- nega gozdov	109	91	94	93	96
- melioracije gozdov	56	77	43	56	68
- pogozdovanja	-	87	18	37	7
- gradnja gozdnih cest	113	94	70	64	49

Vrednostni obseg vlaganj v gozdove se je nominalno povečeval, delež sredstev za vlaganja v vrednosti tržne proizvodnje pa je vztrajno padel (od 24 % v letu 1986 na 20 % leta 1988). Gozdnogospodarske organizacije z lastnimi sredstvi niso mogle pokriti izpada priliva združenih sredstev porabnikov

lesa, ki so za vlaganja prispevali samo še 1,4 % vrednosti tržne proizvodnje. Za cca 30 % so se zmanjšala tudi sredstva SIS za gozdarstvo, pa še ta so se porabila predvsem za financiranja nalog, ki so posebnega družbenega pomena na kraškem območju. Krediti in drugi viri pa za vlaganja v gozdove niso bili pomembni viri.

Tabela 10 Vrednostni obseg vlaganj v gozdove
(v % vrednosti tržne proizvodnje)

	1986		1987		1988	
	v 000 000 din	%	v 000 000 din	%	v 000 000 din	%
Biološka vlaganja skupaj	6 091	12	13 248	12	33 673	10,5
- družbeni gozdovi	3 081		6 632		17 200	
- zasebni gozdovi	3 010		6 616		16 473	
enostavna reprodukcija	4 588	9	10 916	10	26 346	8
- družbeni gozdovi	2 459		5 645		14 167	
- zasebni gozdovi	2 129		5 271		12 179	
razširjena reprodukcija	1 503	3	2 332	2	7 327	2,5
- družbeni gozdovi	622		987		3 033	
- zasebni gozdovi	881		1 345		4 294	
Vlaganja v gozdne ceste	3 228	6,4	4 971	5	14 193	4,4
- družbeni gozdovi	1 708		2 725		6 898	
- zasebni gozdovi	1 520		2 246		7 295	
Ostala poraba sredstev za gozdnobiološko reprodukcijo	2 767	5,4	5 957	5,6	18 253	5,4
- družbeni gozdovi	1 214		2 742		7 951	
- zasebni gozdovi	1 553		3 215		10 302	

Tabela 11 Viri sredstev za vlaganja v gozdove
(% vrednosti tržne proizvodnje)

	1986		1987		1988	
	v 000 000 din	%	v 000 000 din	%	v 000 000 din	%
Skupaj	12 087	23,8	24 176	22,6	65 118	20,4
Lastna sredstva GG (+ druge organizacije)	9 107	17,7	18 808	17,4	52 581	16,3
Združena sredstva porabnikov lesa	1 119	2,3	2 775	2,7	4 221	1,4
SIS za gozdarstvo	1 426	2,9	2 077	2	6 131	2
Krediti	255	0,5	218	0,2	270	0,1
Drugi viri	180	0,4	298	0,3	1 915	0,6

Najbolj sta se zmanjšala deleža vrednosti tržne proizvodnje za biološka vlaganja (z 12 % na 10,5 %) in gradnjo gozdnih cest (s 6 % na 4 %).

1.5 Ne glede na deklarirano hotenje se obseg sečnje zmanjšuje oziroma stagnira. Izjema je le družbeni sektor, ker so gozdna gospodarstva očitno iz povsem ekonomskih razlogov prisiljena celo prekoračevati etat. Povečanje etata iglavcev je že deloma posledica umiranja gozdov.

Tržna proizvodnja gozdnih lesnih sortimentov se prav tako zmanjšuje. Struktura se ne bistveno spreminja. Pokritje porabe lesa v Sloveniji z lesom iz slovenskih gozdov je visoka, nad planskimi predvidevanji.

Vlaganja v gozdove v enostavno reprodukcijo so v skladu s planom, zaostaja pa razširjena produkcija v glavnem zaradi pomanjkanja sredstev. Bistveno so se zmanjšala vlaganja v izgradnjo gozdnih cest.

Vrednostni obseg vlaganj v gozdove je realno manjši. Delež sredstev za vlaganja v gozdove izražen v % vrednosti tržne proizvodnje je nižji, kar je posledica povečanih proizvodnih stroškov v izkoriščanju gozdov v letih 1987 in 1988 in izpada sredstev porabnikov ter manjšega združevanja sredstev na ravni republike.

2. RAZVOJNE MOŽNOSTI GOZDARSTVA V SREDNJEROČNEM OBDOBJU 1991 - 1995

- 2.1 Razvojni cilji pri gospodarjenju z gozdovi so opredeljeni v dolgoročnem planu gospodarjenja z gozdovi v SR Sloveniji in njegovih dopolnitvah in še veljajo tudi v naslednjem srednjeročnem obdobju.

Zagotoviti je treba trajnost gozdov in vseh splošnokoristnih funkcij gozdov kot temeljni pogoj za bioekološko ravnovesje in zdravo življenjsko okolje ob sočasni optimalni izrabi naravnih proizvodnih potencialov za proizvodnjo kakovostne lesne surovine. Ta globalni razvojni cilj bomo uresničevali v pogojih povečane bioekološke nestabilnosti gozdov.

Gozd bomo v prihodnje vse bolj obravnavali kot dejavnik kvalitete življenja. Večnamensko gospodarjenje z gozdovi, v katerem je lesnoproizvodna funkcija le ena izmed številnih funkcij gozda, bo moralo postajati stvarnost, posamezne funkcije gozdov so v procesu polifunkcionalnega gospodarjenja z gozdovi v načelu med seboj nedeljive in uresničljive sočasno v prav tako nedeljivem in skladnem proizvodnem procesu ne glede na to, da je povezovanje posameznih funkcij in njihovo medsebojno vplivanje lahko v konkretnem okolju pospeševalno (sinergetsko), neodvisno (nevtraln), omejujoče (konkurentno) ali tudi izključujoče (alternativno).

Družbena klima v odnosu do zdravega okolja se je v zadnjih letih močno izboljšala. Zaskrbljenost ljudi za stanje gozdov je vedno večja. Tudi gozdarji smo glede rabe gozdov vse bolj pod kritičnim očesom javnosti. Javnost pa potrebujemo kot zaveznika tudi v borbi proti številnim onesnaže-

valcem gozdov. Zato postaja pomembna naloga gozdarstva delo z javnostjo, kar pomeni pojasnjevanje, svetovanje in opozarjanje, skratka vzgajanje. Večja kontrola javnosti nad gozdovi pa predpostavlja tudi večjo družbeno materialno skrb za gozdove, predvsem za opravljanje tistih nalog posebnega družbenega pomena, za katere ni mogoče materialno obremeniti posameznega uporabnika.

Vse to terja drugačen odnos samih gozdarjev do gozda. Vsaj dvoje: bolj premišljeno strokovno delo v gozdovih in vrnitev gozdarja-ustvarjalca v gozd.

Med zaviralne dejavnike razvoja gospodarjenja z gozdovi v prihodnjem srednjeročnem obdobju je treba šteti tudi nadaljevanje pritiska na gozdni prostor, predvsem zaradi gradnje infrastrukturnih objektov, med katerimi bodo v naslednjem srednjeročnem obdobju najpomembnejše avtomobilske ceste.

Hkrati pa se bo verjetno nadaljevalo tudi zaraščanje površin z gozdom in se s tem širila prostorska odgovornost gozdarstva za te površine, ki pa terjajo predvsem vlaganja. Gozdarstvo v načelu ni zainteresirano za širjenje gozdnih površin.

- 2.2 Značilnost Slovenije je hribovit in gorat svet z zelo razgibanim reliefom. Večina slovenskih gozdov je na strmih terenih, 8800 km² ozemlja Slovenije je podvržena eroziji, 4000 km² je nestabilnih območij, 1500 km² je ogroženih po plazovih. Vse to zgovorno priča o pomenu varovalne funkcije gozdov. Gozdovi varujejo kmetijska zemljišča, prometno in drugo infrastrukturo, naselja itd.

Za prihodnji gospodarski in družbeni razvoj je značilna nagla rast porabe vode in pri tem še posebej pitne vode. Zaloge uporabne vode se naglo manjšajo tudi zaradi onesnaževanja. Številna območja v Sloveniji so že sedaj ogrožena zaradi slabe oskrbe z vodo. Policentrični prostorski razvoj

Slovenije s konceptom disperzne urbanizacije pomeni povečano porabo vode na celem območju Slovenije in ne le v večjih industrijskih in urbanih centrih. Načrtovalci predvidevajo, da bodo v Sloveniji že takoj po letu 2000 angažirani vsi viri pitne in tehnološke vode in je zato treba že sedaj posvetiti vso skrb zaščiti vodnih virov. Pretežni del vodnih virov prihaja namreč neposredno ali pa posredno iz gozdov, zato je pri gospodarjenju z gozdovi v prihodnjem srednjeročnem obdobju zelo pomembna skrb za kvaliteto vode. Pod kvaliteto vodnih virov moramo razumeti enakomeren odtok vode in čistost vode. Na oboje ima gozd izreden vpliv.

Skozi Slovenijo se bo zelo povečal mednarodni blagovni, potniški in turistični promet. Predvidena modernizacija obstoječega cestnega in železniškega prometa, izgradnja sistema magistralnih cest in modernega cestnega omrežja z visoko prepustnostjo bo povezala urbana središča v Sloveniji v homogen policentrični sistem. Nedvomno bo ta infrastruktura zelo preobrazila podobo Slovenije, pospešila policentrični prostorski razvoj in močno prevrednotila (razširila in povečala) pomen najrazličnejših splošno koristnih funkcij gozdov.

Upošteva je policentričnost v sedanjem in prihodnjem razvoju Slovenije se bo zelo povečal pomen rekreativne dejavnosti in vseh funkcij gozdov, ki so s tem povezane (estetske, higiensko-zdravstvene). Površinski delež gozdov v ožjem in širšem okolju naseljenih centrov je že sedaj razmeroma velik.

Nad polovico slovenskih gozdov je v takem prostoru, kjer se intenzivno prepletajo urbane površine, razna infrastruktura, kmetijske površine in gozdovi. Upošteva je policentričnost v prostorskem razvoju Slovenije je jasno, da bodo v tej kategoriji gozdov v prihodnosti zelo naraščale zahteve po raznih funkcijah gozdov (varovalni, hidrološki, estetski, turistično-rekreativni, narodno-obrambni itd).

2.3 Gojitev divjadi, kot dobrine splošnega družbenega pomena, je sestavni del gozdnogospodarskih ciljev. Pri tem pa mora biti tako po vrstah, kot po številčnosti populacij v skladu s prehrabeniimi razmerami v njihovem okolju. V Sloveniji je na nekaj območjih ravnovesje med rastlinskimi in živalskimi vrstami v gozdu porušeno, kar gre predvsem na škodo proizvodnje lesa in kmetijstva, pa tudi same divjadi. Usklajevanje teh odnosov z več vidikov prispeva k pospeševanju gozdnogospodarskih ciljev. Reševanje teh problemov je treba pospešiti in intenzivirati z družbenim dogovarjanjem po lovskogojitvenih območjih na podlagi zakona o varstvu, gojitvi in lovu divjadi ter o upravljanju lovišč in z teritorialnim usklajevanjem lovnogospodarskih in gozdnogospodarskih območij.

2.4 Načrtovan obseg gozdnogojitvenih del v enostavni reprodukciji (obnova in nega gozdov) in dosedanje izvajanje kaže, da zelo slabo uresničujemo ta dela, zlasti v zasebnih gozdovih.

Kljub orientaciji na naravno obnavljanje sestojev, je sedaj načrtovan in izvajan obseg del pri obnovi daleč pod potrebami v družbenem in še posebej v zasebnem sektorju. Relativno nizek obseg del na obnovi gozdov kot dopolnitev naravne obnove ne zagotavlja bogatitve drevesne sestave v skladu z gozdnogojitvenimi cilji in izboljšave kakovostno najslabših zasnov mladja pri naravni obnovi. Intenzivnejše izkoriščanje obstoječih naravnih potencialov (višji etati) zahteva tudi povečan obseg gojitvenih del kot dopolnilo in pomoč naravni obnovi. Podobno stanje je pri negi gozdov.

2.5 Potrebe po melioraciji degradiranih gozdov in grmišč v SR Sloveniji so znane. Gre za okrog 122.000 ha malodonosnih gozdov in grmišč, od tega cca 91.000 ha na potencialno pomembnih rastiščih, ki so primerna za čimprejšnjo melioracijo v ekonomsko visokoproduktivne gozdove. Dodatne možnosti za razširjeno gozdnobiološko reprodukcijo predstavljajo razmeroma velike površine, ki bodo v kmetijstvu opuščene. Na večjem delu teh površin bo šel razvoj v smeri

gozda po naravni poti z usmerjanjem naravnih procesov zaraščanja, v manjši meri s pogozdovanjem opuščeni kmetijskih površin.

2.6 Povečano onesnaževanje okolja postaja odločilen zaviralni dejavnik pri gospodarjenju z gozdovi. Zato je odpravljanje onesnaževanja okolja in vzrokov zanj, temeljna predpostavka, ki jo je treba izpolniti, da bomo lahko racionalno in uspešno gospodarili z gozdovi.

26.1 V naslednjem srednjeročnem obdobju še ni pričakovati pomembnejših učinkov zmanjševanja onesnaževanja okolja v gozdovih. Negativni vplivi na gozd se ne bodo bistveno zmanjšali. Gozdarstvo mora živeti tudi z njimi in se jim prilagajati. V takih razmerah moramo krepiti lesno zalogo v gozdovih, se dosledno odmakniti od vseh velikopovršinskih konceptov gospodarjenja z gozdovi in bolj spoštovati individualnost.

Gozdarsko pa pričakuje, da v naslednjem srednjeročnem obdobju ne bodo nastajali novi onesnaževalci in da se obseg škodljivih vplivov na gozdove ne bo povečal in da se bo začel proces načrtnega permanentnega zmanjševanja onesnaževanja okolja. Od velikih onesnaževalcev, katerih sanacija bo počasnejša pa gozdarstvo terja izgradnjo signalnega sistema, ki bo opozarjal na prekoračevanje doze imisij na določenih lokacijah in bo možno zmanjševanje proizvodnje ob kritičnih koncentracijah in ob neugodnih meteoroloških razmerah.

Pri tem je treba upoštevati še naslednje negativne vplive:

- gozdna tla so že močno prizadeta,
- fiziološko oslabei in zaradi posekov nestabilni gozdovi bodo že pri manjših koncentracijah imisij močno ogroženi; snegolomi in vetrolomi bodo nastopili tudi v razmerah, ki bi bile za zdrave gozdove brez posledic. Kljub učinkovitejšim ukrepom bo izredno težko obvladati napade raznih škodljivcev in bolezni na gozdnem drevju,

- neugodni zimski klimatski ekstremi in sušna poletja lahko povzročijo skokovito poslabšanje stanja,
- problematično je naravno pomlajevanje listavcev zaradi vpliva divjadi,
- na gozdove vplivajo stalne, čeprav manjše doze onesnaževanja ozračja iz daljinskega transporta.

Posledice teh negativnih vplivov bodo:

- v presvetljenih delih sestojev bo povečan vdor imisij v notranjost sestojja, kar bo vplivalo na močnejšo poškodovanost drevja vseh starosti,
- v gozdovih bodo nastajale večje vrzeli zaradi poseka osutih dreves, vetrolomov in snegolomov ter žarišč lubadarja in drugih škodljivcev,
- zadrževalna moč gozda za vodo se bo v ogroženih sestojih zmanjšala zaradi osutih krošenj in vrzeli v sestojih,
- povečali se bosta erozijsko delovanje vode in izpiranje hranilnih snovi iz tal,
- močno se bo povečal obseg gojitvenih in še posebej varstvenih del, postal bo strokovno in materialno zahtevnejši,
- splošnokoristne funkcije poškodovanih gozdov bodo močno zmanjšane in krajina bo vse manj zelena in privlačna.

V lesnoproizvodnem smislu propadajoči gozdovi zmanjšujejo proizvodnjo na več načinov:

- zaradi osutosti krošenj in predčasnega poseka večjega števila drevja se zmanjšuje tekoči letni prirastek kar vpliva na zmanjšanje celotne lesne proizvodnje,
- zmanjšuje se kakovost lesa, ker mora biti redčenje usmerjeno k pospeševanju najvitalnejših in ne več k pospeševanju najbolj kakovostnih dreves; zmanjšana pa je tudi kakovost lesa, saj je velik del posekanih dreves že suhih, ta pa hitro propadajo,
- stroški proizvodnje gozdnih lesnih sortimentov se povečujejo, saj se moramo (odvisno od stopnje ogroženosti) v te gozdove pogosto vračati s sečnjo; to pa pomeni nizko koncentracijo sečnje na enoto površine,

- ogroženi gozdovi lastnikom ne predstavljajo več varne naložbe, sekati jih bodo morali takrat, ko se drevje posuši.

26.2 Razumno uresničevanje ukrepov s katerimi lahko upočasnimo propadanje gozdov je moralna obveznost stroke in družbe. Gozdarji moramo javnost seznanjati z resničnim stanjem ogroženih gozdov zato, da zagotovimo dosledno uresničevanje sprejetih sklepov o zmanjšanju emisij, da opozorimo na pešanje splošnokoristnih funkcij gozdov ter na posledice tega in da povemo, da smo doslej sredstva za uresničevanje teh funkcij pridobili le v zdravem gozdu. Odslej to ne bo več mogoče.

Znanstvenoraziskovalno delo, dopolnjeno s spoznanji gozdarjev na terenu, mora postati temeljno vodilo za delo v gozdu. Ker je propadanje gozdov kompleten problem, se ga je treba lotiti z enotnim republiškim raziskovalnim projektom.

Kljub negotovim rezultatom ukrepov za sanacijo gozdov, ne smemo odnehati z razumnim delom v gozdovih. Zavedati se moramo izrednih razmer v katerih delujemo in se temu primerno tudi organizirati.

Gojitvene možnosti uravnavanja razvojnega procesa propadajočih gozdov:

- osnovna naloga negovalnih ukrepov je pospeševanje vitalnosti osebkov in s tem tudi sestoja že v mladostni fazi mladja in gošče, intenzivnejša ukrepanja so dovoljena le v mladosti. Rezultat teh ukrepov morajo biti vitalne krošnje. Po tem obdobju pa je treba čim manj posegati v streho sestoja.

V veljavi ostane večina že doslej znanih gozdnogojitvenih načel:

Obnova gozdov:

- pomlajevanje naj bo naravno, kjerkoli je to mogoče,
- pomlajevati je treba pod zastorom, kjerkoli to razmere dopuščajo,

- ustvariti je treba pogoje za pomlajevanje rastišču primernih drevesnih vrst,
- če že pomlajujemo umetno, je treba izbrati primerne vrste in provenience ter zdrave in vitalne sadike,
- pri sečnji in spravilu gozdnih lesnih sortimentov je treba zagotoviti, da bodo poškodbe na mladju čim manjše,
- kadar so rastišča že močneje degradirana in kjer ni mogoče pomlajevati pod sestojem, osnujemo predkulturo,
- kjer zaradi vpliva divjadi ni mogoče ohraniti listavcev, je treba postaviti zaščitne ograje,
- ohraniti je treba vsako mladje, ki se pojavi v predelih najbolj ogroženih gozdov, ker ne vemo, kdaj bomo morali pričeti z obnovo sestojev.

Nega mladja in gošče:

osnovno načelo nege mora biti pospeševati vitalnost in stabilnost sestojev že v raznih razvojnih fazah. To lahko dosežemo:

- s pospeševanjem rastišču primernih drevesnih vrst pri uravnavanju zmesi,
- s pospeševanjem listavcev in macesna,
- z močno redukcijo števila dreves že v fazi gošče.

Redčenje:

Veljavna načela pri redčenju (zgodaj, zmerno in pogosto) je treba delno modificirati, in sicer tako, da naj bodo zgodnji posegi močnejši, kasneje pa kolikor mogoče rahli. Dobro redčeni sestoji so zaradi večjih in vitalnejših krošenj manj osuti. Pri izbiralnem redčenju morata imeti prednost vitalnost in stabilnost dreves, torej ni več osnovno vodilo kvaliteta. V starejših sestojih izvajamo po potrebi samo-še šibka redčenja. V negovalnih sestojih je treba prepovedati vsako močnejše ukrepanje. V sestojih, ki so močno poškodovani, sekamo le najbolj poškodovana drevesa, da s tem počasi rahljamo sklep sestoja.

26.3 Na proces propadanja gozdov in njihovo sanacijo moramo biti pripravljeni tudi s prožnim gozdnogospodarskim načrtovanjem na strateški (gozdnogospodarsko območje) in taktični ravni (gozdnogospodarska enota). Gozdnogospodarsko območje je pri tem tisti temeljni teritorialni okvir znotraj katerega se moramo strokovno organizirati v borbi za sanacijo propadajočih gozdov. Propadajoče gozdove na posameznih rastiščih je treba uvrstiti v posebne gospodarske razrede in s tem omogočiti konkreten pristop z načrtovanjem in spreminjanjem njihovega razvoja.

26.4 Neposredne gospodarske posledice propadanja gozdov prizadenejo najbolj gozdnogospodarske organizacije in zasebne gozdne posestnike zaradi trajne izgube donosa lesa in prihodka od prodaje gozdnih lesnih sortimentov in zaradi izjemno velikih izdatkov za sanacijo teh gozdov.

Sečnja in spravilo drevja v propadajočih gozdovih je dražja, proizvodni stroški so višji, čisti dohodek pa manjši. Povečani proizvodni stroški, po nekaterih ocenah tudi do 30 %, so posledica manjše koncentracije sečnje oziroma vsakoletne sečnje slučajnih pripadkov na velikem prostoru. Manjši čisti donos pa je tudi posledica doseženih nižjih prodajnih cen gozdnih lesnih sortimentov zaradi njihove slabše kakovosti. Povečujejo se tudi stroški varstva gozdov in odkazovanja gozdnega drevja za posek. Vse to zmanjšuje akumulativno sposobnost gozdnogospodarskih organizacij in možnost, da bi same iz svojih sredstev v večjem obsegu obnavljale propadajoče gozdove.

Posebno bo izpad dohodka prizadel tudi tiste kmečke gozdne posestnike, ki so dohodkovno močno odvisni od gozda. Pri njih ne gre samo za izgubo donosa lesa, ampak tudi za izgubo možnosti za delo v svojem gozdu, kar močno ruši gospodarsko stabilnost njihovih kmetij. V primerih, ko je materialna navezanost na gozd zelo velika, bo to ogrozilo tudi obstoj kmetije. Takih posestnikov oziroma kmetij je okoli 7.500, vendar imajo skupno več kot četrtno zasebne gozdne

posesti in so zlasti pomembni blagovni proizvajalci. Predvsem pa so to pretežno gorske kmetije, ki jih želimo in moramo ohraniti iz gospodarskih, kulturnih in obrambnih razlogov. Na takih kmetijah je treba začeti hitreje razvijati nekatere novе gospodarske dejavnosti. Poiskati je treba zlasti take, ki so bolj povezane (komplementarne) s kmetijsko in gozdno proizvodnjo in izhajati iz podmene, da morajo to biti predvsem dopolnilne dejavnosti in da zaradi njih dolgoročno ne sme trpeti intenzivnost kmetijske in gozdne proizvodnje. V obdobju sanacije okolja, zlasti gozdov, pa bodo take dopolnilne dejavnosti marsikje morale prevzeti pretežni del materialnih bremen kmetij. Hkrati pa moramo pri uvajanju novih gospodarskih dejavnosti dosledno upoštevati ekološke in energetske omejitve. Pobude za uvajanje tki. celične proizvodnje so pri tem lahko dragocene in jih moramo hitreje uveljaviti tudi v praksi.

2.7 Družbena in gospodarska reforma pomembno spreminja tudi položaj gozdarstva in razmere pri gospodarjenju z gozdovi. Novo podobo slovenskega gozdarstva je treba graditi zlasti na naslednjih temeljnih načelih:

27.1 Velika površina gozdov, velik delež zasebnih gozdov in dosežena stopnja intenzivnosti gospodarjenja z gozdovi narekujejo trdno organizacijo gospodarjenja z gozdovi v Sloveniji, ki pa bo v celoti prilagojena funkcijam gozdov in ciljem gospodarjenja z gozdovi. Organizacija gospodarjenja z gozdovi mora biti čimbolj stabilna, temeljne organizacijske enote kot so revirji, obrati in podobno pa naj bodo organizirane tako, da bodo čimbolj prilagojene posebnostim v posameznih območjih.

27.2 Zagotoviti je treba trajnost gozdov, donosov in vseh splošnokoristnih funkcij vseh gozdov ne glede na lastništvo. Pri organizaciji gospodarjenja z gozdovi je treba upoštevati, da se povečuje potreba za gospodarjenje s splošno-

koristnimi funkcijami gozdov, čeprav se zaradi tega ne zmanjšuje pomen lesnoproizvodne funkcije. Brez lesnoproizvodne funkcije večinoma ni mogoče učinkovito uresničevati splošnokoristnih funkcij gozdov.

Koncepcija večnamenskega gozda kot temelj sodobnega koncepta gozdarstva predstavlja (temelji) integracijo vseh funkcij gozdov in priznava, da ima njihova povezanost tako ekološki kot ekonomski značaj. Tak pristop zagotavlja optimalno usklajevanje vseh funkcij gozdov, upošteva tudi območne gospodarske pogoje in družbene potrebe in največji kompleksni donos proizvodne in neproizvodne rabe gozdov.

27.3 Večnamensko gospodarjenje z gozdovi je mogoče le na zaokroženih večjih površinah gozdov ne glede na lastništvo.

Gozdnogospodarska območja so najširši okvir v katerem zagotavljamo trajnost gozdov, donosov in splošnokoristnih funkcij vseh gozdov ne glede na lastništvo.

27.4 Zagotoviti je treba kakovostno delo v vseh gozdovih ne glede na lastništvo, še posebej pri gojenju in varstvu gozdov, gozdnogospodarskem načrtovanju in odkazovanju gozdnega drevja za posek, pri načrtovanju odpiranja gozdov z gozdnimi prometnicami ter pri drugih dejavnostih posebnega družbenega pomena.

27.5 Gozdarska strokovna služba mora biti organizirana racionalno. To pa pomeni zlasti, da se ne smejo podvajati strokovne službe niti v nadgradnji niti terenske. Zaradi teritorialnega prepletanja družbenih in zasebnih gozdov mora biti terenska strokovna služba, ki skrbi za dejavnosti posebnega družbenega pomena, organizirana enotno.

Gojenje in izkoriščanje gozdov sta medsebojno soodvisna in zahtevata čimbolj enotno strokovno obravnavo. Zato je treba zagotoviti tako teritorialno organizacijo gozdarske strokovne službe, ki bo čim manj ločevala gojenje in izkoriščanje gozdov.

27.6 Pri ureditvi gospodarjenja z zasebnimi gozdovi je treba upoštevati, da obstaja poleg interesa lastnika gozda tudi posebni družbeni interes za te gozdove. Organizacijske rešitve morajo omogočiti, da lastnik gozda lahko uveljavi svoje interese glede svojega gozda, hkrati pa morajo upoštevati temeljne prvine, ki pomagajo zagotavljati trajnost vseh gozdov in vseh njihovih funkcij. Med temi prvinami je gotovo na prvem mestu enotno gospodarjenje z vsemi gozdovi ne glede na lastništvo. Enotno gospodarjenje se uresničuje v skupnem gozdnogospodarskem območju in na podlagi skupnih gozdnogospodarskih načrtov za vse gozdove. Enotno gospodarjenje se izraža v skupnem delu in enotni odgovornosti za vse dejavnosti posebnega družbenega pomena s katerimi se zagotavlja ohranitev in gojitev gozdov. Strokovno odgovornost za to mora prevzeti strokovno usposobljena gozdarska organizacija, ki je organizirana tako, da obvladuje oziroma gospodari v širšem gozdnem prostoru, v našem primeru v gozdnogospodarskem območju.

27.7 Afirmirati je treba gozdnega posestnika kot lastnika gozda, ki je pri gospodarjenju s svojim gozdom omejen le z maksimalno višino sečnje (etata), z obvezo opraviti z gozdnogospodarskim načrtom predvidena gozdnogojitvena in varstvena dela ter s spoštovanjem zakonskih določil glede ravnanja v gozdu. Nadzor pri izvajanju teh del opravlja gozdarska strokovna služba. Lastnik gozda se mora sam odločiti ali bo gojitvena in varstvena dela opravil sam pod strokovnim nadzorom gozdarske službe in po vnaprej določeni časovni dinamiki, ali pa bo tudi samo izvedbo del prepustil gozdarski strokovni službi.

Pri izkoriščanju gozdov in pri prodaji lesa pa je lastnik gozda v celoti samostojen.

Stimulirati je treba prostovoljno povezovanje lastnikov gozdov, ki imajo sorodne interese. Oblike povezovanja morajo biti elastične. Gozdne zadruge so lahko tudi poslovno trdneje povezane z gozdarskimi podjetji oziroma vključene v njihove asociacije.

7.8 Gozdarsko strokovno službo opravljajo gozdarska podjetja, ki jih Socialistična republika Slovenija ustanovi kot javna podjetja. V vsakem gozdnogospođarskem območju se ustanovi eno gozdarsko podjetje.

Gozdarska podjetja opravljajo v družbenih gozdovih vse gozdarske dejavnosti, v zasebnih gozdovih pa so strokovno odgovorna za izvajanje dejavnosti posebnega družbenega pomena oziroma jih sama izvajajo, če tako želijo lastniki gozdov. Gozdarska podjetja izdelujejo gozdnogospodarske načrte za vse gozdove in odkazujejo gozdno drevje za posek v vseh gozdovih. Gozdarska podjetja ustvarjajo prihodek s prodajo gozdnih lesnih sortimentov, z opravljanjem storitev v dejavnostih posebnega družbenega pomena in drugih storitev.

7.9 Vsak lastnik gozda (tudi družbena pravna oseba) mora pri-
spevati po enakih merilih vzajemno za vlaganje v gozdove. Teritorialna enota v okviru katere se ugotavljajo in zagotavljajo potrebna sredstva za vlaganja v gozdove in druge dejavnosti posebnega družbenega pomena je gozdnogospodarsko območje.

Financiranje ohranitev in gojitve gozdov se zagotavlja v gozdnogospodarskih območjih in v republiki.

Na območni ravni se zagotavlja financiranje varstva in gojenja gozdov, odkazovanja gozdnega drevja za posek in gozdnogospodarsko načrtovanje, na republiški ravni pa razširjena gozdna reprodukcija (melioracije, pogozdovanja, gradnja gozdnih cest in pomoč tistim območjem, ki sama ne morejo zagotoviti vseh sredstev za enostavno gozdnobiološko reprodukcijo) ter znanstvenoraziskovalno delo na področju gozdarstva.

Sredstva za te namene zagotavljajo poleg gozdarskih podjetij in lastnikov gozdov tudi drugi uporabniki gozdov in gozdnega prostora ter družbenopolitične skupnosti iz proračuna.

2.8 Proizvodnja lesa ostaja pomemben razvojni cilj. Zaradi propadanja gozdov (drevja) bomo začasno prisiljeni proizvesti več, vendar manj kakovostnih sortimentov. Več bo tudi drobnega lesa, zlasti iglavcev. Dohodkovni učinek bo slabši, ker se bodo bistveno povečali tudi proizvodni stroški. Povečan delež tki. slučajnih pripadkov bomo deloma kompenzirali z zadrževanjem realizacije etata v območjih, ki so manj prizadeta.

Gozdarstvo ne more povečati svojega dohodka s povečanim obsegom proizvodnje, ker je ta omejena z etatom. Dolgoročno pa lahko doseže boljše rezultate z večjo kakovostjo gozdnih lesnih sortimentov in smotrnimi vlaganji v gojenje gozdov.

Zaradi povečanih proizvodnih stroškov in slabšega dohodkovnega učinka pri gozdni proizvodnji bo treba več pozornosti posvetiti pospeševanju gospodarnosti gozdne proizvodnje. Zniževanje stroškov je možno zlasti z notranjo racionalizacijo poslovanja in proizvodnje. Med ukrepe notranje racionalizacije lahko štejemo zlasti povečanje izkoristka delovnega časa, povečanje izkoristka delovnih sredstev, izboljšanje vzdrževanja strojne opreme, boljše krojenje debel, zmanjšanje stroškov vzdrževanja gozdnih cest in vlak ter znižanje splošnih stroškov.

Gospodarski račun bo terjal tudi mnogo bolj gospodarno obnašanje pri naložbah, zlasti pri gradnji gozdnih cest in mehaniziranih lesnih skladišč.

Gozdna proizvodnja gozdnih lesnih sortimentov postaja v celoti tržna proizvodnja. Zato je treba čimprej preseči vsa obeležja distributivnega gospodarstva, ki se danes še kažejo v zaprtosti prodaje v območju ne glede na sposobnost lokalne predelovalne industrije, da les kakovostno ovrednoti pa tudi v sistemu tki. dogovorjenih povprečnih cen gozdnih lesnih sortimentov in premajhni pripravljenosti za večjo diferenciacijo cen gozdnih sortimentov po kvaliteti.

Preusmeritev predelovalne industrije na manjše serije in

večjo kakovost izdelkov bo terjala tudi mnogo več kakovostnih gozdnih lesnih sortimentov, kar pa zahteva tudi mnogo večja vlaganja v gojenje gozdov in bolj premišljeno strokovno delo v gozdovih.

2.9 Napovedovanje tehnološkega razvoja pri pridobivanju lesa je danes povezano z večjimi tveganji kot bi bilo v stabilnih gospodarskih razmerah, v katerih bi lahko predvidevali vlogo vsaj nekaterih najvplivnejših dejavnikov, ki določajo razmere gospodarjenja. Za preteklo desetletno obdobje je značilna stagnacija pri razvoju tehnologij pridobivanja lesa in šele v najnovejšem razdobju lahko opazimo ponovno zanimanje za nekatere nove rešitve. Te so lahko znamenje novega vzpona.

29.1 Faza sečnje in izdelave bo v družbenem sektorju še naprej vedno bolj izrazito potekala v časovno in prostorsko ločenih podfazah sečnje in dodelave. V podfazi sečnje bo v organizacijskem smislu prišlo do povezave s pravilom lesa. S takšno povezavo bomo dosegli poleg večjih učinkov predvsem večjo kvaliteto dela (manjše poškodbe v sestojih) in manjše obremenitve gozdnih delavcev s škodljivimi vplivi delovnih sredstev in delovnih razmer. Prevladovala bo metoda mnogokratnikov osnovnih dolžin, pri tanjšem drevju pa tudi drevna metoda. Večino iglavcev bomo v družbenem sektorju olupili in skrojili na mehaniziranih skladiščih, drobno drevje iglavcev pa bomo tudi strojno oklestili. Tam, kjer bomo izdelovali gozdne lesne sekance za energijske namene, drevja ne bomo klestili. Dodelava lesa bo potekala na skladiščih ob gozdni cesti, na lesnih skladiščih lesne industrije ter na mehaniziranih lesnih skladiščih.

V fazi sečnje in izdelave nastajajo tki. sečni ostanki in pri iglavcih lubje. Sečnih ostankov, ki nastajajo ob panju ne bomo izkoriščali v večjih količinah. V primerih, kjer bomo uporabili drevesno metodo pri tehnologiji izdelave sortimentov ob gozdni cesti, pa bomo vejevino predelali v gozdne lesne sekance za energijske namene, podobno bo tudi z lubjem iz mehaniziranih lesnih skladišč, ki se bo dokončno

uveljavilo na trgu kot surovina za nadaljnjo predelavo oz. kot gorivo. V naslednjem petletnem obdobju količine tako proizvedene energije ne bodo tako pomembne, da bi z njimi lahko računali v energetske bilanci, pač pa bo rasel njihov pomen pri lokalnih porabnikih.

Pričakujemo lahko, da bomo v tem času pričeli celostno izkoriščati del gozdne biomase, ki ga lahko transportiramo iz gozda zadovoljujoč biološke, tehnične in ekonomske vidike. Večji del te biomase bomo porabnikom ponudili kot gozdne lesne sekance, pretežno za energijske namene in proizvodnjo lesnih plošč, deloma pa tudi za proizvodnjo celuloze. Po optimističnih napovedih bi letna količina vseh vrst gozdnih lesnih sekancev v letu 1995 dosegla 20.000 t.

29.2 Pri spravilu lesa bomo še naprej spravljali pretežno dolg les, zato ne pričakujemo, da bi vlačenje po tleh nadomestili z vožnjo. Nekoliko se bo povečal delež žičničarskega spravila predvsem na račun povečanih zahtev po redčenjih na težjih terenih ter gostitve cestnega omrežja na manjših doslej zaprtih območjih, kjer pridejo pri spravilu lesa v poštev žičnice. Pretežni del ročnega spravila bo potekal v kombinaciji z drugimi oblikami spravila, zlasti v zasebnem sektorju. Delež konjskega spravila lesa bo ostal približno enak.

Prilagojeni kolesni kmetijski traktorji se bodo v prihodnje umaknili gozdarskim traktorjem, ki s svojimi značilnostmi najboljše odgovarjajo našim delovnim razmeram. Delež prilagojenih goseničarjev bo ostal približno enak, delež gozdarskih zgibnih traktorjev pa se bo lahko tudi nekoliko povečal, v kolikor se bodo izpolnila pričakovanja po racionalni domači proizvodnji teh strojev.

Povprečni letni učinki traktorjev bodo pri enaki tehnologiji ostali na enaki ravni ali pa se bodo celo nekoliko zmanjšali, ker moramo računati, da bo več strojev stalo v

rezervi oz. bodo manj izkoriščeni zaradi skupinskega dela. Drugače bo pri drevesni metodi, kjer lahko računamo tako na povečanje učinkov pri sečnji kot tudi pri spravilu lesa.

Med žičnimi napravami bo še naprej rasel delež večbobenskih žičnih žerjavov s stolpi. Spravilo lesa navzgor bo prevladovalo še naprej, vendar bodo v tem obdobju pričeli pogosteje uporabljati tudi spravilo lesa navzdol v vrvnih sistemih, kjer stoji naprava pri spodnjem sidru. V zasebnem sektorju se bodo pričele žičnice uveljavljati predvsem tam, kjer je proizvodnja v rokah družbenega sektorja oz. obrtnikov in gozdnih kooperantov.

Na povprečne letne učinke žičnih naprav bo vplival zlasti čas montaž in demontaž, ki se bo relativno povečal glede na vse krajše linije in manjše koncentracije lesne mase na posamezni liniji. Letne učinke bomo lahko povečali tudi tako, da bomo opustili teritorialno navezanost naprave in posadke na neko ožje območje in omogočili živahnejšo izmenjavo uslug med podjetji. Mnogo primerov je, ko bi bile žične naprave gospodarno uporabne tudi v območjih, kjer gozdarji nimajo zadostne opreme in tovrstne tradicije in ki bi jih na ta način rešili bolj gospodarno in za gozd manj boleče.

29.3 Pri prevozu lesa bodo prevladovale srednje in težke gozdarske transportne kompozicije. V obeh sektorjih lastništva bomo pretežni del lesa prevažali s kamioni in polprikolicami. Pri prevozu gozdnih lesnih sekancev pa bomo pričeli uporabljati tudi kontejnerski način prevoza s kamioni in prikolicami. Pri tem pričakujemo, da bo za prevoz okroglega lesa ostala povprečna prevozna razdalja približno enaka kot doslej, vendar je treba računati, da bi sproščena trgovina z lesom lahko tudi povečala prevozne razdalje zlasti za tiste sortimente, ki jih bo na tržišču primanjkovalo.

Povprečne prevozne razdalje za les iglavcev iz družbenega sektorja so danes marsikje določene z lego mehaniziranih lesnih skladišč. Povsod tam, kjer pride na ta skladišča večja koli-

čina lesa lesa iz zasebnega sektorja pa je tako vloga teh skladišč, kot tudi način in razdalja prevoza odvisna od bodoče organiziranosti gozdarstva in trgovine z lesom.

Nespoštovanje standardov je doslej relativno mnogo bolj vplivalo na trgovino z lesom listavcev, kjer je razlika med visoko in malo kakovostnimi sortimenti večja kot pri iglavcih. Uvajanje novih mehaniziranih lesnih skladišč za listavce z namenom krojenja in sortiranja bo pomembno prispevalo k racionalizaciji in humanizaciji dela v gozdarstvu. Gradnja takšnih skladišč je v načrtih nekaterih podjetij, zato lahko pričakujemo, da bomo v prihodnjih letih tehnologijo izdelave sortimentov na centralnih skladiščih pričeli uporabljati tudi pri listavcih.

29.4 Letni obseg gradenj gozdnih cest in vlak je odvisen od obsega sredstev za ta namen, zato lahko na osnovi izkušenj iz preteklih let pričakujemo, da bo ta obseg še naprej upadal, v kolikor ne bomo našli ustrežnejših načinov zbiranja sredstev za gradnjo gozdnih prometnic. Pri izvajanju gradnje cest bomo še naprej povečevali delež bagrov, drobilcev in drugih sodobnih strojev, ki omogočajo cenejšo in predvsem okolju boljše prilagojeno tehnologijo gradnje. Stroški gradenj pa bodo kljub temu razmeroma višji, predvsem zaradi večjega deleža gradenj v težkih terenih in kakovostnejše izvedbe (stabiliziranje tal, ozelenitve brežin itd.).

Pri načrtovanju, gradnji in zagotavljanju sredstev za gradnjo gozdnih cest je treba celoviteje upoštevati poleg tehnoloških zahtev pri pridobivanju lesa še ostale funkcije katerim morajo služiti gozdne ceste (odpiranje višinskih kmetij, povezava naselij, ljudska obramba itd.).

Pri tehnologiji izgradnje gozdnih cest je treba boljše spoštovati načela varovanja okolja in bioekološke stabilnosti.

Pri vseh občutljivejših trasah (strmi tereni, močno kameniti tereni, erodibilni tereni itd.) je zamenjati dosedanjo teh-

nologijo izgradnje s težkimi buldožerji in navadnim miniranjem, ki v takih terenih povzroča težke posledice na tleh in sestojih. Uporabiti je novo tehnologijo gradnje z bagrom in čelnim miniranjem.

Izgradnjo poti in vlak v gozčovih, ki zavzema velik obseg, je prav tako treba bolj uskladiti z interesi varstva gozdov in varovanja okolja v celoti.

Gradnja gozdnih cest in vlak je relativno draga in jo je možno poceniti s smotrnno organizacijo in pripravo dela, s koncentriranjem del (drago premeščanje težke mehanizacije iz delovišča na delovišče itd.), z boljšo izrabo razpoložljive mehanizacije itd. Tem oblikam racionaliziranja pri gradnji gozdnih cest in vlak se posveča premalo pozornosti.

Večina gozdnih cest ne služi le gospodarjenju z gozdovi, ampak tudi širšim nalogam (odpiranju višinskih kmetij, povezovanju naselij, turizmu, ljudski obrambi itd.). Zato je treba za financiranje njihove izgradnje zagotoviti poleg sredstev gozdarstva in predelave lesa še druge vire. Zlasti je treba zagotoviti ugodnejše kreditne možnosti za izgradnjo gozdnih cest.

- 29.5 Gozdarstvo se bo na republiški ravni medsebojno tesneje povezovalo. Pri tem bo pomembno vlogo odigral tudi osrednji gozdarski informacijski sistem, ki bo poenotil zajemanje osnovnih podatkov o gozdni proizvodnji ter omogočil učinkovite evidence, primerjave, analize in kontrolo proizvodnje. Pri tem bodo doživeli določene spremembe tudi že sprejeti panožni sporazum o vrednotenju in normiranju del v gozdni proizvodnji in smernice za podrobno gozdarsko načrtovanje. Uporaba računalnika pri načrtovanju, pripravi dela, vodenju in kontroli proizvodnje obeta predvsem kvalitetnejše delo, pa tudi racionalizacijo opravil.

2.10 Organizirati je treba sodobna gozdarska podjetja.

210.1 Podjetništvo terja tudi drugačno notranjo organiziranost gozdarskih podjetij (enovito teritorialno obvladovanje funkcij posebnega družbenega pomena, elastično podjetništvo v izkoriščanju gozdov in v prometu z lesom itd.). Prava tržna prodaja gozdnih lesnih sortimentov bo zahtevala tudi drugačno delovanje prodajnih služb in raziskave tržišča. Poleg lesnih sortimentov bo treba prodajati tudi splošne koristi gozdov.

Gozdarska podjetja bodo za obvladovanje velike prostorske razprostranjenosti gozdov morala imeti organizirane stalne teritorialne organizacijske (delovne, proizvodne) enote, ki bodo operativno opravljale temeljne gozdarske dejavnosti (gojenje in izkoriščanje gozdov). Pri organizaciji teritorialnih enot bi veljalo upoštevati nekaj skupnih kriterijev:

- da je enota prostorsko in naravno zaokrožen del gozdnogospodarskega območja s tako površino in gospodarsko strukturo gozdov, ki omogoča enakomerno in vsakoletno gozdno proizvodnjo v izkoriščanju in gojenju gozdov,
- da ima tako število in strukturo delavcev, ki bo omogočalo uresničevanje gozdne proizvodnje in vseh dejavnosti posebnega družbenega pomena in imela optimalno številčno razmerje med delavci v neposredni gozdni proizvodnji in drugimi delavci ter strokovnimi in vodstvenimi delavci,
- da ima tak obseg sečnje in blagovne proizvodnje, ki zagotavlja skupaj z drugimi gozdnimi deli enakomerno letno zaposlitev delavcev pri gozdnem delu,
- da omogoča optimalno izrabo delovnih sredstev pri sečnji in spravilu gozdnih lesnih sortimentov.

Pri opredeljevanju površine gozdov s katero naj gospodari teritorialna organizacijska enota je treba upoštevati tudi inten-

ziteto gospodarjenja z gozdovi. V delih območja, kjer je intenziteta nadpovprečna bomo organizirali enote na ustrezno manjših površinah, na delih območja z manj intenzivnim gospodarjenjem pa na večjih.

Pri opredeljevanju velikosti teritorialnih organizacijskih enot je treba upoštevati tudi delež zasebnih gozdov; število zasebnih lastnikov gozdov in še posebej tistih, ki jim bo potencialno storitve nudilo gozdarsko podjetje.

Pri organiziranju teritorialnih enot bo treba tudi upoštevati tradicijo pri delovanju gozdarske službe in nujnost, da je gozdarstvo vključeno v družbeno okolje.

Gozdarska podjetja se morajo pri notranji organiziranosti izogibati šablonam in uniformnosti. Notranja organiziranost mora v večji meri kot doslej upoštevati naravne in proizvodne razmere, obseg in strukturo gozdarskih dejavnosti, intenziteto gospodarjenja pa tudi tehnološke in kadrovske možnosti.

Gozdarska podjetja bodo morala v mnogo večji meri kot doslej skrbeti tudi za socialno varnost svojih delavcev. Pri ustvarjanju dohodka se ne bodo mogla več zanašati samo na dohodek iz gojenja in izkoriščanja gozdov ampak morajo računati tudi na širitev svoje dejavnosti na nove (alternativne) proizvodne programe (kot so npr. gojenje čebel v gozdovih, komercialno nabiranje in predelava gozdnih sadežev, kemična predelava stranskih gozdnih proizvodov, pridobivanje lesa na negozdnih površinah itd.). Pri tem bo treba zagotoviti, da take dopolnilne dejavnosti ne bodo šle na škodo klasičnih gozdarskih dejavnosti in da bodo vezane na gozd in njegove funkcije.

210.2 Spremenjena vloga, naloge in organiziranost v zasebnem sektorju gozdarstva bo postavila gozdarska podjetja v povsem drugačen položaj. Gozdarska podjetja se morajo razbremeniti vseh gozdnopolijskih nalog, ostati pa morajo strokovni svetovalec zasebnim lastnikom gozdov in strokovni usmerjevalec gospodarjenja z zasebnimi gozdovi.

Pri načrtovanju razvoja gospodarjenja z zasebnimi gozdovi in pri določanju ciljev in ukrepov ne smemo pozabiti, da je kmečki gozd del kmetije, da je gozdni posestnik tudi kmetijski proizvajalec in da moramo njegovo kmetijo gledati celostno in upoštevati vse dejavnosti, ki jih opravlja. Gozdarstvo se mora prilagajati stanju in potrebam celotne kmetije, sodelovati pri opredeljevanju njenega razvoja in pri ustvarjanju gmotnih možnosti za ta razvoj. Brez poznavanja razvojnih načrtov celotne kmetije je nemogoče realno načrtovati cilje gospodarjenja z zasebnimi gozdovi in konkretne razvojne ukrepe.

Kot rezultanta delovanja naravnih, socialnih in družbeno-ekonomskih dejavnikov se oblikujejo različni socialnoekonomski tipi zasebne gozdne posesti. Glede na socialnoekonomske tipe posesti in velikost gozdne posesti lahko načrtujemo diferencirane cilje in ukrepe pri gospodarjenju z zasebnimi gozdovi. V materialnem smislu mora biti odnos do vseh socialnoekonomski skupin lastnikov gozdov enak, diferenciran odnos pa bi morali uveljaviti predvsem z davčno politiko, za kar daje možnosti tudi osnutek dogovora o usklajevanju davčnega sistema in davčne politike.

Gozdarski interes ostaja, da lastniki gozdov sami uresničujejo odgovornost za svoj gozd in v čim večji meri aktivno sodelujejo pri uresničevanju programa dejavnosti posebnega družbenega pomena, zlasti varstva in gojenja gozdov. Gozdarska podjetja pa jim pri tem nudijo strokovno pomoč in zagotavljajo strokovni nadzor.

V novih pogojih bo še mnogo bolj kot doslej prišla do izraza nujnost, da morajo biti gozdarski strokovni kadri, ki bodo delali v zasebnih gozdovih in bodo v stalnem stiku z lastniki gozdov, primerno dopolnilno strokovno usposobljeni za posebne naloge v komuniciranju z lastniki gozdov. pri svetovanju in podobnih delih.

Dejstvo, da lastnik gozda postaja pri izkoriščanju svojega

gozda in pri prodaji gozdnih lesnih sortimentov v celoti samostojen in samostojno stopa v poslovne odnose s tistimi, ki mu lahko ekonomsko, tehnološko ali kadrovsko omogočijo ali olajšajo uresničevanje posameznih nalog v tem delu gospodarjenja z gozdom, ne sme zmanjšati interesa gozdarskih podjetij za te dejavnosti. Povsem jasno je, da bo v pogojih tržnega gospodarstva lahko uspešnejši tisti, ki bo organiziral moderen proizvodni proces ter imel sodobno tehnično opremo, sredstva in visoko usposobljene kadre. Gozdarska podjetja morajo za to tudi v izkoriščanju zasebnih gozdov še naprej videti svojo priložnost in biti poslovno in dohodkovno zainteresirana, da lastnikom gozdov ponudijo različne oblike dolgoročnega sodelovanja. To dejstvo mora spodbuditi gozdarska podjetja, da:

- s kakovostnimi storitvami še naprej delajo tudi v zasebnih gozdovih,
- prevzemajo izkoriščanje zasebnih gozdov v celoti ali posamezne faze, zlasti za tiste posestnike, ki tega ne zmorejo sami,
- sklepajo z gozdnimi posestniki dolgoročne dogovore o opravljanju del v izkoriščanju gozdov in pri prodaji gozdnih lesnih sortimentov iz zasebnih gozdov,
- skrbijo za strokovno izobraževanje gozdnih posestnikov, organizirajo tečaje in seminarje iz uporabe tehničnih sredstev in opreme, tehnike gozdnega dela in varstva pri delu,
- pomagajo in svetujejo pri nabavi gozdarske opreme in mehanizacije.

Gozdarstvo mora še naprej računati tudi na gozdnega posestnika kot delavca ne samo v njegovem, ampak tudi v drugem gozdu, tudi v družbenem. Tudi zato mora biti zainteresirano za njegovo strokovno usposabljanje.

Tudi v novih razmerah ne bi smeli pozabiti na prednosti oddelčnega gospodarjenja in na sečnospravilno načrtovanje tudi v zasebnih gozdovih. Tam seveda, kjer bomo za to pri-

dobili gozdne posestnike, ki bodo v tem videli tehnološke in ekonomske prednosti in zato tudi svoj dolgoročni gmotni interes.

2.11 Dejavnosti posebnega družbenega pomena morajo imeti poleg natančno določenih programov in stabilnih virov financiranja tudi učinkovit javni in strokovni nadzor.

Z ukinitvijo samoupravnih interesnih skupnosti za gozdarstvo bomo izgubili pomembno mesto, kjer je doslej lahko potekal proces usklajevanja interesov med različnimi uporabniki gozdov in gozdnega prostora in v tem okviru tudi javni nadzor nad delom v gozdu. Ob tem, ko vse bolj poudarjamo povečan javni interes za vse kar se dogaja v naših gozdovih, pa vse bolj zmanjšujemo institucionalne možnosti, da bi državljani na to dejansko vplivali in imeli možnost javnega nadzora.

Družbeni vpliv in nadzor nad gospodarjenjem z gozdovi, zlasti v dejavnostih posebnega družbenega pomena bomo tako zagotavljali preko učinkovitega delovanja gozdarske inšpekcije, ki pa bo morala biti bistveno številčno in strokovno okrepljena. Možno je tudi, da bo zakonodajalec določil, da bodo v organu upravljanja gozdarskega podjetja soodločali tudi uporabniki, ustanovitelj in organi družbenopolitične skupnosti. Takšno rešitev omogoča tudi 13. ustavni amandman.

Soodločanje zunanjih delegatov v organu upravljanja se doslej v praksi ni posebno obneslo in je postalo večinoma bolj ali manj formalnost. Zato se zavzemamo za čiste rešitve. Javni nadzor nad dejavnostmi posebnega družbenega pomena naj poleg skupščin družbenopolitičnih skupnosti in gozdarske inšpekcije imajo predvsem organi, ki bodo upravljali s sredstvi za reprodukcijo gozdov in druge dejavnosti posebnega družbenega pomena. Organi, ki bodo upravljali s sredstvi za reprodukcijo gozdov bi morali biti sestavljeni na eni strani iz strokovno usposobljenih ljudi, na drugi

strani pa iz vrst kmetov-lastnikov gozdov in tudi drugih zainteresiranih za gozdove in gozdni prostor. Del nadzora funkcije pri gospodarjenju z gozdovi bodo lahko opravili tudi nadzorni odbori gozdarskih podjetij (če bodo organizirana kot javna podjetja), ki bodo nadzirali poslovanje gozdarskih podjetij in o tem obveščali organ upravljanja in ustanovitelja.

2.12 Slovensko gozdarstvo ima neugodnejšo izobrazbeno strukturo zaposlenih kot pa gospodarstvo v celoti, čeprav ima večji delež zaposlenih z visoko in višjo izobrazbo kot gospodarstvo v celoti, vendar pa tudi bistveno večji delež zaposlenih, ki nimajo končane niti osnovne šole.

V prihodnje se bo močno povečal zlasti obseg gojenja in varstva gozdov, razvijali bomo tudi nove dejavnosti pri gospodarjenju s splošnokoristnimi funkcijami. To pa narekuje prekvalifikacijo mnogih naših delavcev ali njihovo intenzivno dopolnilno usposabljanje. Po drugi strani pa bomo pri izkoriščanju propadajočih gozdov potrebovali zaradi težjih proizvodnih pogojev vsaj začasno več delavcev. Tudi v obdobju sanacije gozdov bo gozdarstvo potrebovalo več usposobljenih delavcev v neposredni proizvodnji. Del teh potreb bomo lahko pokrili z vključevanjem kmečkih gozdnih posestnikov v delo v zasebnih in družbenih gozdovih. Izobrazbeno strukturo delavcev v neposredni proizvodnji pa moramo bistveno spremeniti. S tretjino delavcev, ki nimajo niti dokončane osnovne šole ne bo mogoče uspešno opraviti vse zahtevnejših del v neposredni proizvodnji.

Pri vsem tem pa na drugi strani v gozdarstvu nimamo malo visokošolskih kadrov, vprašanje je le, ali so vsi ustrezno zaposleni. Novi pogoji gospodarjenja in spremenjene razmere v gozdovih pa bodo terjali tudi od njih več znanja. Še posebej je treba v zvezi s strokovno-tehničnimi kadri opozoriti da bomo po letu 1995 potrebovali vsako leto tudi več novih diplomiranih gozdarskih inženirjev pa tudi gozdarskih tehnikov, saj bodo intenzivneje začeli odhajati v pokoj že povojni diplomanti naših gozdarskih šol.

Konkretne kadrovske potrebe za različna dela v gozdarstvu bo mogoče opredeliti šele ko bo določena nova organiziranost gozdarstva v Sloveniji in na tej podlagi tudi organiziranost gozdarskih podjetij.

Več znanja za že zaposlene strokovnjake pa omogoča le razvit sistem pošolskega izobraževanja, zlasti podiplomski študij.

Zaostajanje podiplomskega študija gozdarstva za splošnim razvojem podiplomskega študija v Sloveniji in njegova premajhna učinkovitost kažejo, da moramo šele ustvariti temeljne pogoje za uspešen podiplomski študij tako pri samih kandidatih, v širši družbi in v gozdnogospodarskih organizacijah pa tudi na fakulteti kot izvajalki študija.

Eden izmed pogojev za to, da bodo znanje in raziskovalni dosežki hitreje in bolje uporabljeni v gozdarski praksi je tudi obstoj ustreznih raziskovalnih jeder. Zato, da bi ta delno neposredno pokrivala raziskovalne potrebe svoje organizacije, da bi bila tudi tisto mesto, ki se je sposobno odzivati na številne impulze strokovnih služb v organizacijah združenega dela, hkrati pa biti spodbujevalec njihovega dela in povezovalni člen z drugimi raziskovalnimi organizacijami. Akcija za usposobitev 2000 novih raziskovalcev je eden izmed ključnih konkretnih prispevkov k ureničenju te zamisli.

Rezultati boljšega dela (več znanja) v gozdarstvu navadno niso hitro vidni, zato večjega vložka znanja tudi ni mogoče takoj pravilno ovrednotiti. Žal tudi rezultati slabega dela večinoma niso vidni takoj. Prav zaradi tega je treba v gozdarstvu z določeno prisilo zagotoviti kakovost dela in postaviti pogoje, ki jih mora izpolnjevati delavec za opravljanje posameznih del.

- 2.13 Gozdarstvo mora sodelovati pri družbenih razvojnih odločitvah. Glas gozdarstva se mora slišati zlasti pri vseh vprašanjih, ki neposredno zadevajo gozdove (posegi v gozdove in podobno), vendar ne post festum ampak že v fazi zamisli in priprave. Zlasti je pomembno sodelovanje gozdarstva pri izdelavi prostorskih delov družbenih planov občin. Tu mora biti gozdarstvo s svojimi strokovnimi po-

gledi mnogo bolj prodorno. Glas gozdarstva se mora slišati tudi pri vseh konkretizacijah načelnih opredelitev v zakonodaji. Za te naloge bi se morali mnogo bolj angažirati tudi v naših gozdarskih strokovnih društvih, ki so v preteklosti s svojim strokovnim ugledom in argumenti velikokrat odločilno vplivala na družbene odločitve v gozdarstvu.

2.14 Spremenjene razmere in nove naloge gozdarstva terjajo tudi temeljito preveritev gozdarske nadgradnje. V mislih imamo na eni strani upravne organe, ki so pristojni za gozdarstvo (Republiški komite za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, Zavod SRS za družbeno planiranje) in inšpekcije ter strokovno povezanost gozdarstva v Splošnem združenju gozdarstva Slovenije, na drugi strani pa izobraževalne in raziskovalne organizacije, ki delajo pretežno za potrebe gozdarstva (Gozdarski šolski center, VTOZD za gozdarstvo Biotehniške fakultete in Inštitut za gozdno in lesno gospodarstvo).

Od učinkovitosti nadgradnje je odvisna v veliki meri učinkovitost gozdarstva v celoti. Nadgradnja sicer ne more delati namesto nekoga drugega, lahko in mora pa ustvarjati pogoje za strokovno delo, povezovati aktivnosti in jih usmerjati.

Država bo morala tudi v prihodnje vplivati tudi na gozdarstvo. Pri tem ne gre toliko za večje pristojnosti državnih organov, ampak predvsem za njihovo bolj učinkovito delovanje, npr. pri potrjevanju gozdnogospodarskih načrtov in pri uresničevanju nadzorne funkcije.

Gozdarska podjetja se morajo sama odločiti kakšne medsebojne poslovne povezave potrebujejo. Pri tem je treba upoštevati, da gozdarska podjetja niso med seboj klasično konkurenčna in da si lahko skupaj zagotovijo učinkovitejše opravljanje marsikatere poslovne funkcije. Ali pa morda za to zadošča samo že preizkušena povezava v Splošnem združenju gozdarstva Slovenije?

Pri izobraževalnih programih niso potrebni samo kozmetični popravki, niti le uvajanje tega ali onega novega predmeta, ampak je treba posodobiti celoten sistem gozdarskega strokovnega šolstva, da bo v funkciji novih družbenih in strokovnih zahtev in potreb. Na nekaterih segmentih je to že zastavljeno (npr. glede podiplomskega študija) in se že začenja uresničevati.

Podobno ali še bolj velja to za položaj in vlogo raziskovalnega dela. Pogoj za vsebinske spremembe je preseganje nesoglasij med posameznimi raziskovalci, ki se neupravičeno posplošujejo in blokirajo uspešno delo in povezovanje med obema raziskovalnima organizacijama in s tem tudi racionalno razpravo o programski zasnovi raziskovalnega dela.

Presoditi bi torej morali ali institucije gozdarske nadgradnje imajo ustrezno opredeljene naloge in programe, ali imajo ustrezno število najbolj ustvarjalnih in prodornih strokovnjakov in ali so zagotovljeni stabilni in zadostni materialni pogoji za njihovo kakovostno delovanje. Taka presoja je zahtevna in potrebuje posebno analizo in razpravo, ne bi pa smeli nanjo pozabiti.

2.15 Učinkovit razvoj gospodarjenja z gozdovi, zlasti v dejavnostih posebnega družbenega pomena zahteva stabilen sistem financiranja gozdarstva oz. dejavnosti posebnega družbenega pomena v gozdarstvu.

215.1 Vsak lastnik gozda (tudi družbena pravna oseba) mora prispevati po enakih merilih vzajemno za vlaganja v gozdove in druge dejavnosti posebnega družbenega pomena v gozdarstvu.

Temeljna teritorialna enota, v okviru katere se ugotavljajo potrebe in zagotavljajo potrebna sredstva za vlaganja v gozdove in za druge dejavnosti posebnega družbenega pomena je gozdnogospodarsko območje.

215.2 Sredstva za financiranje dejavnosti posebnega družbenega pomena v gozdarstvu naj se uporabljajo za:

- enostavno gozdnobiološko reprodukcijo tj. za varstvo, obnovo in nego gozdov,
- za razširjeno gozdnobiološko reprodukcijo tj. za melioracije degradiranih gozdov in za pogozdovanja,
- odpiranje gozdov z gozdnimi cestami,
- vzdrževanje gozdnih cest,
- gozdnogospodarsko načrtovanje,
- odkazovanje gozdnega drevja za posek,
- gospodarjenje s splošnokoristnimi funkcijami gozdov,
- gozdno semenarstvo in drevesničarstvo,
- znanstveno raziskovalno delo v dejavnostih posebnega družbenega pomena.

215.3 Sredstva za gozdnobiološko reprodukcijo se v gozdnogospodarskem območju oblikujejo enotno v družbenem in zasebnem sektorju, vlagajo pa v območja tam, kjer so z gozdnogospodarskimi načrti opredeljene potrebe. Enotnost sredstev za gozdnobiološko reprodukcijo je ena izmed temeljnih značilnosti skupnega gospodarjenja z družbenimi in zasebnimi gozdovi v dejavnostih posebnega družbenega pomena, je pa tudi logična posledica za opredelitve gozdnogospodarskega območja, ki je enotno za vse gozdove ne glede na lastništvo.

215.4 Obseg sredstev za financiranje dejavnosti posebnega družbenega pomena mora biti tolikšen, da se trajno zagotavlja izvajanje vseh dejavnosti posebnega družbenega pomena v obsegu in dinamiki, ki sta določena z gozdnogospodarskimi načrti in planskimi akti.

215.5 Sredstva za financiranje dejavnosti posebnega družbenega pomena naj zagotavljajo:

- gozdarska podjetja,
- lastniki gozdov,
- drugi uporabniki gozdov in gozdnega prostora,
- družbenopolitične skupnosti.

Gozdarska podjetja obračunavajo sredstva za reprodukcijo gozdov in druge dejavnosti posebnega družbenega pomena v breme prihodka v skladu z zveznim zakonom o računovodstvu in republiškim zakonom o gozdovih.

Zasebni lastniki gozdov naj plačujejo prispevek za gozdno reprodukcijo, in sicer za enostavno in razširjeno gozdno-biološko reprodukcijo, za druge skupne potrebe na ravni SR Slovenije, za vzdrževanje gozdnih cest in za odpiranje gozdov z gozdnimi cestami.

Drugi uporabniki gozdov in gozdnega prostora naj plačujejo prispevek za razširjeno gozdnobiološko reprodukcijo, vzdrževanje gozdnih cest, za odpiranje gozdov z gozdnimi cestami in za gospodarjenje s splošnokoristnimi funkcijami gozdov.

Družbenopolitične skupnosti naj zagotavljajo del sredstev za razširjeno gozdnobiološko reprodukcijo, odpiranje gozdov z gozdnimi cestami in za gospodarjenje s splošnokoristnimi funkcijami gozdov. Kazalo bi proučiti ali ne bi nosile tudi del stroškov za gozdnogospodarsko načrtovanje.

Uporabniki gozdov s posebnim namenom naj plačujejo povračilo za del stroškov vzdrževanja teh gozdov oz. za kritje dodatnih stroškov za ohranitev in krepitev splošnokoristnih funkcij teh gozdov.

Gospodarske dejavnosti, ki ustvarjajo dohodek tudi na račun uživanja splošnokoristnih funkcij gozdov naj plačujejo prispevek za reprodukcijo teh gozdov in za gospodarjenje s splošnokoristnimi funkcijami teh gozdov, in sicer:

- v območjih, ki so turistično zanimiva, del zbrane turistične takse,
- elektrogospodarstva iz tistega dela dohodka, ki ga ustvarjajo hidroelektrarne,
- na kraškem območju tiste gospodarske dejavnosti, ki so najbolj zainteresirane za splošnokoristne funkcije gozdov (turizem, kmetijstvo).

Trajni uporabniki gozdnih cest naj plačajo prispevek za vzdrževanje teh cest v skladu z ugotovljenim interesom posameznega uporabnika in splošnim interesom za cesto.

Občani, ki nabirajo gozdne sadeže v komercialne namene, naj plačujejo prispevek za reprodukcijo gozdov. Zavezanci za plačilo naj bodo gospodarske organizacije, ki odkupujejo gozdne sadeže.

Družbenopolitične skupnosti naj prispevajo za financiranje dejavnosti posebnega družbenega pomena z namenskimi sredstvi iz proračuna ter z ukrepi tekoče in razvojne ekonomske politike s katerimi zagotavljajo, da:

- so gozdarska podjetja oproščena plačila splošnega vodnega prispevka,
- imajo gozdarska podjetja clajšave pri plačilu davka na dohodek (dobiček),
- dobi gozdarstvo sredstva cdškodnine za spremembo namembnosti gozdov,
- dobi gozdarstvo del povračila za uporabo cest, ki je vsebovano v ceni goriva, ki je bilo uporabljeno na gozdnih cestah in z gozdarsko mehanizacijo.

215.6 Posamezne dejavnosti posebnega družbenega pomena bi torej morali financirati zlasti:

enostavno gozdnobiološko reprodukcijo

gozdarska podjetja in lastniki gozdov

razširjeno gozdnobiološko reprodukcijo

gozdarska podjetja in lastniki gozdov

drugi uporabniki gozdov in gozdnega prostora

družbenopolitične skupnosti

odpiranje gozdov z gozdnimi cestami

gozdarska podjetja in lastniki gozdov

drugi interesenti

družbenopolitične skupnosti

vzdrževanje gozdnih cest

gozdarska podjetja in lastniki gozdov
drugi uporabniki cest

gozdnogospodarsko načrtovanje

družbenopolitične skupnosti

odkazovanje gozdnega drevja za posek

družbenopolitične skupnosti

gospodarjenje s splošnokoristnimi funkcijami gozdov

družbenopolitične skupnosti

215.7 Postaviti je treba primerno osnovo za obračun prispevka za dejavnosti posebnega družbenega pomena za zasebne lastnike gozdov. Dosedanja osnova (m^3 blagovne proizvodnje) je praktična, vendar uporabna le v pogojih skupne prodaje gozdnih lesnih sortimentov, krivična pa v toliko, ker prispevek plačujejo samo blagovni proizvajalci. Breme vlaganj v gozdove ni enakomerno razdeljeno na vse gozdove oziroma lastnike gozdov.

Ustreznejša osnova sta površina gozdov ali z načrtom določeni etat. Površina gozdov kot osnova prispevka je razmeroma enostavna, vendar ne upošteva zmogljivosti gozda. Etat pa je dolcčen z gozdnogospodarskim načrtom za celoten oddelek, na posamezne lastnike bi ga morali torej vnaprej šele razdeliti. Zato menimo, da bi bila najustreznejša osnova za obračun prispevka površina gozda, korigirana za donosno sposobnost gozda, izraženo morda s rastiščnim koeficientom po gospodarskih razredih.

Proučiti bi kazalo možnost, da zasebni lastniki gozdov ne plačujejo prispevkov za enostavno gozdnobiološko reprodukcijo (obnovo, nego in varstvo gozdov), ampak izhajamo iz podmene, da ta dela opravijo sami. Če tega ne storijo, opravi potrebna dela gozdarsko podjetje, ki lastniku gozda to storitev zaračuna. Taka rešitev pa seveda negira načelo vzajemnosti.

215.8 Porabniki gozdnih lesnih sortimentov vlagajo v gozdove na podlagi svojega poslovnega interesa v dogovoru z gozdarskimi podjetji in lastniki gozdov. Medsebojne odnose uredijo s pogodbo. Družbenopolitična skupnost naj stimulira taka vlaganja z davčnimi olajšavami za vlagatelje sredstev.

215.9 Sredstva za izvedbo nacionalnega programa sanacije propadajočih gozdov naj se zagotavljajo posebej (npr. ekološki dinar in podobni družbeni viri ter sredstva onesnaževalcev).

Ne bomo se mogli tudi izogniti razpravi, ali naj se v družbenih gozdovih posebej ugotavlja renta in določi njen namen. V skladu z ustavo pa je lahko renta namenjena za razširitev materialne osnove dela in varstvo življenjskega okolja v občini, posebni družbenopolitični skupnosti ali za razvoj komunalne infrastrukture. Zlasti je pomembno kako v takem primeru zagotoviti, da bi se renta v celoti ali vsaj v pretežni meri vrnila v gozd kot vlaganje.

3. PROSTORSKI (KRAJINSKI) VIDIKI RAZVOJA GOSPODARJENJA Z GOZDOVI

3.1 Za uveljavljanje in usmerjanje dinamičnih procesov v skladu z večnamensko vlogo gozdov in gozdarstva v družbi in prostoru moramo izdelati strokovne podlage za urejanje gozdov in planiranje gozdarstva v prostoru za republiško in občinsko raven. V ta namen je treba opraviti ovrednotenje gozdarskega prostora, ki bo služilo za strateške opredelitve razvoja gozdarstva v prostoru.

Za tako ovrednotenje gozdnatega prostora je treba:

- inventarizirati izražene in strokovno ugotovljene potrebe po gozdnih funkcijah,
- ovrednotiti gozdne funkcije, ki omogočajo izločitev gozdov posebnega pomena,
- pripraviti strokovne podlage za območje gozdov, območje varovalnih gozdov, območje gozdov s posebnim namenom in vplivnega območja gozdov,
- predlagati prednostna območja za gozdarstvo,
- ugotoviti konflikte (obstoječe škodljive obremenitve gozdov in načrtovane velike posege v gozdni prostor),
- podati izhodišča za razreševanje nasprotij in usmeritve za usklajevanje razvoja ter krepitev vseh, zlasti pa izjemno poudarjenih splošnokoristnih funkcij.

Tako ovrednotenje gozdov v prostoru bo omogočilo:

- ustrežnejšo (konkretnejšo) opredelitev gozdnogospodarskih ciljev, oblikovanje gospodarskih razredov in prilagojene usmeritve za gospodarjenje na območjih, kjer so izjemno poudarjene splošnokoristne funkcije,
- aktivno vlogo gozdarstva pri usklajevanju interesov v prostoru,

- enotnejše obravnavanje prostorske problematike po območjih in s tem uveljavljanje stroke pri urejanju prostora.

V ta namen je treba:

- okvirno ovrednotiti lesnoproizvodno funkcijo, prehrambeno funkcijo za divjad in varovalno funkcijo že s skaliranjem posamezne funkcije po vnaprej določenih kriterijih za vsa območja,
- za vse ostale okoljetvorne funkcije gozdov pa določiti le območja izjemno (nadpovprečno) poudarjene posamezne funkcije,
- pri kulturno pogojenih funkcijah gozdov bomo ostali na stopnji inventarizacije izraženih družbenih ali strokovnih potreb. Izjema pri tem je lahko rekreacijska funkcija gozdov, saj bi za določena ožja gozdna območja morali ovrednotiti rekreacijski potencial.

Po enotnih usmeritvah in na kartah z enako podrobnostjo (reambulirane topografske karte M 1:25000) prikažemo vse kategorije gozdov (sinteza opravljene inventarizacije in valorizacije funkcij) glede primernosti ali ranljivosti gozdnih površin in na ta način pokažemo na obstoječe ali možne konflikte v prostoru ter podamo strategijo (usmeritev) za usklajen razvoj vseh funkcij v prostoru.

3.2 Območni gozdnogospodarski načrti morajo dati tudi strokovne podlage, ki bodo omogočale v procesu družbenega planiranja ustrezno opredeliti vlogo in pomen gozdov v prostoru. Te strokovne podlage morajo imeti tudi kartografski del, ki vsebuje za planiranje na republiški ravni:

- prikaz gozdov posebnega pomena kot predlog območja gozdov v katerem so izločena območja trajno varovalnih gozdov (varovalni gozdovi I) in območja gozdov s posebnim namenom,

- prikaz poškodovanosti gozdov zaradi imisij po gozdnogospodarskih območjih z izločitvijo ožjih območij, kjer so gozdovi uničeni ali propadajo tako, da so uničeni ali so ogrožene tudi splošnokoristne funkcije gozdov,
- prikaz večjih kompleksov degradiranih gozdov.

Na občinski ravni pa:

- predlog območja trajno varovalnih gozdov (varovalni gozdovi I),
- predlog območij, kjer je vsestransko poudarjena varovalna funkcija gozdov (varovalni gozdovi II),
- predlog območij gozdov s posebnim namenom,
- predlog območij, kjer bi bile splošno koristne funkcije najmanj prizadete s posegom v gozdni prostor (najnižja stopnja ranljivosti gozdnega prostora),
- območja površin v zaraščanju s predlogom za razmejitev med gozdnimi in kmetijskimi površinami,
- predlog območij, kjer je treba izdelati podrobnejše ovrednotenje gozdnega prostora,
- predlog območij kjer so gozdovi ogroženi in propadajo,
- predlog območij za premeno degradiranih gozdov (degradirani gozdovi primerni za premeno),
- predlog idejnih tras za odpiranje gozdov z gozdnimi cestami,
- strokovni predlog prednostnega območja za gozdarstvo,
- predlog vplivnih območij, ki jih je treba vzdrževati zaradi funkcionalne navezanosti na gozd (območja, ki se ne smejo zarasti ali območja nad gozdno mejo).

3.3 Ovrednotenje gozdnatega prostora opravimo na podlagi inventarizacije izraženih in strokovno opredeljenih potreb po gozdnih funkcijah in okvirnega ovrednotenja funkcij gozdov. Okvirno ovrednotenje bo v tem času pri nekaterih funkcijah ostalo le pri oceri opravljene inventarizacije, medtem ko bomo določene funkcije ovrednotili z merili na podlagi naravnih dejavnikov ali tudi družbenoekonomskih

pogojev in tehničnih možnosti. Tako bomo pri ovrednotenju lahko ugotovili:

- primernost ali pomembnost določene površine,
- občutljivost ali ranljivost določene površine,
- medsebojno soočenje primernosti in ranljivosti ter pripravili strokovni predlog za prednostno območje gozdarstva, ki bi vključeval tudi območja sočasne rabe gozdnega prostora.

33.1 Inventarizacijo izraženih in strokovno opredeljeni potreb po splošnokoristnih funkcijah nam omogočajo:

- analiza dosedanjih posegov in obremenitev gozdnega prostora,
- pregled sprejetih dolgoročnih družbenih planov političnih skupnosti,
- pregled strokovnih gradiv vseh dejavnosti, ki se navezujejo na gozdni prostor.

33.2 Za ovrednotenje posameznih funkcij gozdov uporabljamo naslednja merila:

332.1 Proizvodne funkcije

Za ovrednotenje lesnoproizvodne funkcije gozdov uporabljamo že znano metodologijo (KOŠIR 1978) tako, da

- združimo po dve kategoriji od osmih opisanih kategorij gozdov,
- navedene kategorije gozdov ustrezneje razdelimo tako, da upoštevamo kot dopolnilno merilo k združbi še stanje gozdov ali nove oblike ovrednotenja rastiščne sposobnosti (site indeks),
- upoštevamo tudi velikost strnjene gozdne površine.

Stanje gozdov upoštevamo le v primeru, če imamo degradirane gozdove. Vse te površine glede na združbo (rastišče) razvrstimo za eno kategorijo nižje.

Velikost strnjene površine upoštevamo tako:

- da vse manjše površine (okoli 10 ha), ki niso v strnjelih gozdnih površinah in nimajo značaja gozdnega sestoja, uvrstimo za eno kategorijo nižje,
- da vse površine med strnjenimi gozdovi, ki so manjše od 5 ha (po lokalni presoji) pridružimo v tisto kategorijo, v katero so uvrščeni srednji gozdovi.

Tako razmejimo primernost (pomembnost) lesnoproizvodne funkcije v štiri stopnje:

- zelo pomembni gozdovi,
- pomembni gozdovi
- delno pomembni gozdovi,
- nepomembni gozdovi.

Za ovrednotenje prehrambene funkcije gozdov praviloma evidentiramo površine, kjer ta funkcija določa sistem gospodarjenja, in ki predstavljajo prednostne površine za divjad (npr. obore za gojenje divjadi, ograjena prezimovališča za jelenjad oziroma širše preseke pod daljnovodi, ki so z dogovorom opredeljene kot prednostne površine za divjad). To so površine z izjemno poudarjeno prehranjevalno oziroma zoocenološko funkcijo I. stopnje.

Na vseh območjih rajonizirane jelenjadi (pa tudi zaradi ostale parkljaste divjadi) pa bi morali ovrednotiti prehrambeno kapaciteto gozdov (npr. na osnovi gozdnih združb, razvojnih faz in stanja podmladka). Na vsem območju je treba tudi opredeliti površine, kjer se divjad zadržuje v neugodnih prehrambenih obdobjih (zimovališča) in območja (miru) za redke varovane ali ogrožene živalske vrste. Vse te površine naj bi bile kartirane kot površine z izjemno poudarjeno prehranjevalno oz. zoocenološko funkcijo II. stopnje. Na teh površinah divjad vpliva na gospodarjenje in jo je treba z večjo težo upoštevati pri oblikovanju gozdnogospodarskega in tudi dolgoročnega gozdnogojitvenega cilja.

Ostale gozdne proizvode, ki so vezani na določena območja in jih je treba upoštevati pri usmerjanju gospodarjenja, evidentiramo po presoji ali skušamo določiti merila (npr. gozdno združbo, stanje sestoja).

332.2 Okoljetvorne funkcije

Varovalno funkcijo gozdov vrednotimo na osnovi znane metodologije (KOŠIR 1978) tako, da upoštevamo naslednja dodatna merila: gozdno mejo, strmino, odprta žarišča erozije, stalne snežne plazove ali robove gozdov, kjer so nevarni bočni vetrovi.

Tako opredelimo:

- površine, ki imajo izjemno poudarjeno varovalno funkcijo,
- površine z vsestransko poudarjeno varovalno funkcijo,
- površine s pomembno varovalno funkcijo,
- površine, kjer je varovalna funkcija najmanj ranljiva (le delno pomembna).

Površine z izjemno poudarjeno varovalno funkcijo I. stopnje so:

- . vse površine, ki so po metodologiji (KOŠIR 1978) uvrščene v I. in III. kategorijo gozda po varovalnem pomenu,
- . ruševje nad gozdno mejo,
- . minimalni pas (100 - 200 m) pod naravno ali antropogeno gozdno mejo ne glede na kartirano gozdno združbo,
- . površine II. kategorije gozdov po varovalnem pomenu najbolj občutljivih gozdnih združb te kategorije, ki so lokalno opredeljene s fitocenološkim kartiranjem,
- . minimalni pas gozdov (50 - 100 m) ob erozijskih žariščih na območju proženja in izteka stalnih snežnih plazov ter ob robovih, kjer so nevarni bočni vetrovi.

V površine z vsestransko poudarjeno varovalno funkcijo gozdov ali površine z izjemno poudarjeno varovalno funkcijo II. stopnje vključujemo:

- . vse površine II. kategorije gozdov po varovalnem pomenu,
- . vse površine na zelo strmih pobočjih, ki so večje od 10 ha, oziroma na območju pripravimo seznam subasociacij, ki so vezane na zelo strma pobočja in so zelo občutljiva.

Vse ostale površine lahko razmejimo po metodologiji (KOŠIR 1978). Pomembno varovalno funkcijo imajo površine IV. in V. kategorije gozdov po lesnoproizvodnem pomenu. Delno pomembna varovalna funkcija pa je pri VI. in VII. kategoriji gozdov po varovalnem pomenu.

Ožja območja vodnih izvirov ali virov podtalnice ter vodnih zajetij v gozdu opredelimo kot gozdove, kjer je izjemno poudarjena hidrološka funkcija I. stopnje. Iz dolgoročnih planov ali vodnogospodarskih osnov po presoji zaokrožimo ožjo gravitacijo.

Širša območja vodnih izvirov ali virov podtalnice ter vodnih zajetij v zaokroženi gravitaciji so gozdovi z izjemno poudarjeno hidrološko funkcijo II. stopnje.

Regionalni ali lokalni značaj klimatske funkcije gozdov se opredeli na podlagi smeri stalnih močnih vetrov, reliefa in velikosti naselja ali drugih objektov. Vloga in pomen se v marsičem prekriva z zdravstveno higiensko funkcijo, zato bo le izjemoma mogoče postaviti merila, da bi opredelili izjemno poudarjeno klimatsko funkcijo (npr. pas gozda 200-300 m ob gozdnem robu nevarnih vetrov).

Merila, ki naj bi omogočala presoditi pomembnost higiensko zdravstvene funkcije gozdov so: vrsta emitenta, jakost emitiranja oziroma stanje čistilnih naprav, oddaljenost gozda od emitenta, jakost in smer vetra ter relief. Izjemen pomen (I. stopnje) ima ta funkcija tam, kjer so v gozdu že vidne poškodbe in so praktično vse funkcije ogrožene ali uničene. To so hkrati območja za sanacijo.

Izjemna zaščitna funkcija gozdov se opredeli v pasu gozdov, ki so oddaljeni od določenega objekta ali infrastrukture in so praviloma jasno opredeljeni ali zahtevani s strani koristnikov objektov. S to funkcijo bi okvirno ocenili izjemno poudarjeno funkcijo I. in II. stopnje in to:

- pas gozdov okoli letališč (npr. 400 - 600 m),
- pas gozdov okoli avtoceste (npr. 100 - 200 m), železnice, naselij ali drugih posameznih objektov na območju večjih pobočnih strmin ali močnejših stalnih vetrov,
- gozdni pasovi ali ostanki gozdov ob ali v območju I. kmetijskega območja.

332.3 Kulturno pogojene funkcije

Turistično rekreacijsko funkcijo gozdov lahko opredelimo:

na podlagi izdelanega sistema ovrednotenja in izbranih meril (POGAČNIX 1989) in to za vse ožje površine v območju, kjer so že izražene ali strokovno opredeljene potrebe po obisku v gozdu več kot 2 prebivalca na 1 ha na dan (npr. zeleni pasovi mest Ljubljane, Maribora, območja RTC za poletni in zinski turizem, ali območja znanih izletišč v gozdovih ob koncu tedna),

na podlagi empiričnih meril, in sicer:

- za gozdove za dnevno rekreacijo v radiusu 30 minut peš hoje od vseh naselij, ki imajo nad 5.000 prebivalcev,
- za gozdove okoli izletišč, RTC, počitniških naselij in podobno, v katerih bližini so vključene naprave ali potovalni cilji za rekreacijo tako, da je od roba zadnjih naprav vključen viden pas (100 - 300 m) gozda glede na reliefne razmere ali možne zunanje vplive.

Poučno funkcijo gozdov z izjemno poudarjeno II. stopnjo opredelimo za gozdove v ožjih vidnih območjih učnih objektov (npr. gozdnih učnih poti) in to okoli 100 m odvisno od reliefa in stanja sestoja.

Kot gozdove z izjemno poudarjeno raziskovalno funkcijo I. stopnje opredelimo površine gozdnih rezervatov. Z II. stopnjo pa opredelimo površine raziskovalnih objektov.

Površina z dediščinsko varstveno funkcijo je izjemno poudarjena s I. stopnjo na površinah:

- osrednje cone Triglavskega narodnega parka,
- naravnih rezervatov,
- spominskih območij I. stopnje (v gozdu),
- ožjih območjih naravnih in kulturnih spomenikov I. kategorije (okoli 50 m).

z II. stopnjo pa na površinah:

- območja zunanje cone Triglavskega narodnega parka,
- območja krajinskih parkov,
- spominskega območja ali območja naravnih in kulturnih spomenikov II. stopnje,
- varovanega ali zaščitene območja ogroženega biotopa živalske ali rastlinske vrste.

Ljudsko obrambna funkcija gozdov je pomembna za vse gozdove. Izjemno poudarjeno funkcijo I. stopnje bi lahko opredelili v gozdovih, ki služijo za vojaške namene, II. stopnje pa v ožjih območjih strelišč.

Opredeljevanje estetske funkcije gozdov je subjektivno. Funkcija se tesno navezuje na rekreacijsko, poučno in spomeniško varstveno funkcijo, ki se tudi delno prekrivajo. Zato bi morali za okvirno ovrednotenje določiti le merila, na podlagi katerih dajejo gozdovi v ožjem območju značilno krajinsko podobo. To so npr. značilni logi ali območja z ostanki naravne vegetacije (kjer je gozdnatost pod 30 %) v obliki otokov ali pasov, ki nimajo značaj sestojev, posamezna značilna drevesa ali skupine dreves, žive meje naravne drevesne ali grmovne vegetacije.

33.3 Priprava strokovnih podlag

Območje gozdov in strokovni predlog za razvoj gozdov v prostoru

Območje gozdov je opredeljeno v gozdnogospodarskih načrtih (popis) in je usklajeno (praviloma) z dolgoročnim planom občin. Zato je treba pripraviti strokovni predlog, ki zajema:

- vse gozdne površine po gozdnogospodarskih načrtih enot, ki imajo vključeno tudi ruševje in nesporno jasno razmejitvev med gozdom in negozdno površino,
- dopolnitev območja gozdov s površinami ruševja, ki so praviloma izpuščena tudi pri popisu gozdov,
- opredelitev območja zaraščanja,
- strokovni predlog za razmejitvev kaj bi se vključilo v gozdno površino. Težiti bi morali da vključimo v območje gozdov vse tiste zaraščajoče površine, ki bi lahko prevzele eno ali več izjemno poudarjenih splošnokoristnih funkcij gozdov ali nadpovprečno pomembno lesnoproizvodno funkcijo, glede na stanje in strukturo drevesnih vrst in rastišč. Hkrati pa bi morali vztrajati, da ostanejo nezarasle (vzdrževane) tiste površine, ki prispevajo h kvaliteti oblikovane krajine, da se z njihovo pomočjo ohranjajo alikrepijo nekatere kulturno pogojene funkcije ali ostale splošnokoristne funkcije (npr. rekreacijska, estetska, prehrabena).

Območje varovalnih gozdov in strokovni predlog za uveljavitev varovalnosti gozdov

S stanjem gozdov imamo podano obstoječe stanje varovalnih gozdov (razglašeni in nerazglašeni). Na podlagi opravljenega ovrednotenja funkcij gozdov predlagamo, da se uveljavi enotnejše izločanje varovalnih gozdov. Zato pripravimo predlog varovalnih gozdov I. in II. tako, da ta območja predstavljajo sintezo opravljenega ovrednotenja, pri ka-

teri upoštevamo varovalnost gozdov v širšem smislu, tj. upoštevamo vse okolje tvorne funkcije gozdov. Tako naj bi vključili v območje:

1. varovalnih gozdov I.: vse površine z izjemno poudarjeno varovalno funkcijo gozdov I. stopnje.
Površine z izjemno poudarjeno varovalno funkcijo II. stopnje, če so kot enklave (na 10 ha) med gozdovi, ki imajo izjemno poudarjeno varovalno funkcijo I. stopnje.
2. varovalnih gozdov II.: vse površine z izjemno poudarjeno varovalno funkcijo II. stopnje.

Območje gozdov s posebnim namenom

Podobno kot za varovalne gozdove pripravimo tudi enoten strokoven predlog za območje gozdov s posebnim namenom ne glede na stanje po načrtih (popis). V strokovni predlog območja gozdov s posebnim namenom vključimo:

- vse gozdove, ki imajo eno ali več izjemno poudarjenih kulturno pogojenih funkcij I. stopnje,
- vse površine, ki imajo eno ali več izjemno poudarjenih splošnokoristnih funkcij (I. in II. stopnje), ker so stopnje nedeljive na tem območju za to raven,
- vse površine, ki imajo dve ali več izjemno poudarjenih splošnokoristnih funkcij II. stopnje,
- strokovni predlog površin, ki bi z razmejitvijo zaraščajočih površin bile določene za poseben namen.

Območje lesnoproizvodnih gozdov (brez omejitev)

V strokovni predlog območja lesnoproizvodnih gozdov vključimo:

- vse gozdne površine, ki niso vključene v strokovni predlog območja varovalnih gozdov I. in II., niti v območje gozdov s posebnim namenom,
- pripravljeni predlog površin za gozd, ki ga strokovno utemeljimo z razmejitvijo površin v zaraščanju, in naj bi se namenile za lesnoproizvodno funkcijo gozdov.

33.4 Prednostno območje za gozdarstvo

Na podlagi okvirnega ovrednotenja funkcij gozdov lahko ugotovimo tiste površine, ki so

- najbolj primerne ali pomembne za določeno (-e) funkcijo (-e),
- najbolj ranljive (občutljive?) zaradi posegov v gozdni prostor. Tako bi morali v strokovni predlog za prednostno območje za gozdarstvo vključiti vse tiste gozdne površine, kjer bi bila s posegom v gozd bistveno prizadeta ena ali več splošnokoristnih funkcij. Prav tako pa bi morali vključiti vse strnjene gozdne površine, ki so pomembne za racionalno lesno proizvodnjo. To pa pomeni, da bi praktično lahko izločili iz tega predloga le površine, ki imajo nepomembno ali delno pomembno lesno-proizvodno funkcijo in nimajo hkrati registrirane še nobene izjemno poudarjene splošnokoristne funkcije, niti ne pomembne varovalne funkcije gozdov. Pomembno je, da skušamo te površine vnaprej ugotoviti na vseh tistih območjih, kjer je pričakovano (načrtovano) širjenje urbanizacije ali infrastrukture. Na ta način bi lahko predčasno usmerjali razvoj v prostoru z iskanjem alternativnih rešitev.

33.5 Ugotavljanje konfliktov

Nekateri posegi ali vplivi na gozd so že povzročili v gozdu škodljive posledice ali pa so zaradi njih gozdovi izginili (izkrčeni). Zato moramo napraviti:

- analizo posegov v gozdni prostor,
- ugotoviti in analizirati škodljive posledice vplivov zaradi katerih je gozd ogrožen ali izginil.

Tako moramo opredeliti po obsegu in prostoru:

- območja, kjer so gozdovi ogroženi ali v propadanju (ožja emisijska območja), območja, ki so poškodovana od divjadi in območja degradiranih gozdov zaradi preteklega gospodarjenja,

- območja večjih načrtovanih posegov v gozdni prostor (na osnovi dolgoročnih prostorskih dokumentov tj. predvideni posegi v gozd zaradi stanovanjske gradnje, industrije, infrastrukture itd.) ali pa za sočasno rabo. Vsa ta območja so območja konfliktov, za katere je treba predvideti, da se izdelata podrobnejše ovrednotenje prostora, ki bi omogočalo iskanje tistih rešitev, s katerimi bi bile najmanj prizadete splošnokoristne funkcije gozdov.

33.6 Negozdne površine, funkcionalno vezane na gozd

V območju naj bi ugotovili tudi tiste površine, ki se funkcionalno vežejo na gozd in tvorijo z njim tudi značilno krajinsko podobo ali so pomembne za živalstvo. To so npr.: površine negozdnih enklav v strnjenih gozdnih kompleksih in površine nad gozdno mejo ter pašniki v pasu tik pod gozdno mejo.

33.7 Kartiranje strokovnih predlogov

Vsa predlagana območja se vrišejo na karto M 1:25000.

3.4 Usmeritve za razvoj gozdov in krepitev izjemno poudarjenih splošnokoristnih funkcij gozdov

Z ovrednotenjem gozdnega prostora in opredelitvijo konfliktov v gozdnem prostoru bodo opredeljeni ključni problemi v prostoru, ki bodo pomagali tudi pri presoji realnosti oblikovanih gozdnogospodarskih ciljev in pri oblikovanju koncepta razvoja gozdov.

Za vzdrževanje, predvsem pa za krepitev izjemno poudarjenih splošnokoristnih funkcij moramo navesti neposredne usmeritve, ki jih zahtevajo določene funkcije, zanje podati omejitve in določiti tudi, kaj je dopustno in pod kakšnimi pogoji. Ker so posamezne funkcije gozdov v različnih medsebojnih odnosih, moramo to upoštevati pri do-

ločanju gozdnogospodarskih ciljev. Praviloma večina gozdov z izjemno poudarjeno funkcijo zahteva, da pri gozdno-gojitvenem cilju uveljavimo dosledno čimbolj heterogeno mešano zgradbo naravnih sestojev glede na ekološke zahteve rastišča, prioriteto kvalitete nosilcev določa vitalnost in stabilnost, proizvodna doba naj bi bila bistveno podaljšana v primerjavi z ostalimi gozdovi. Zato morajo biti tudi vsi ukrepi v vseh dejavnostih (gojenje, pridobivanje lesa in odpiranje gozdov) podrejeni tem zahtevam.

V gozdovih z izjemno poudarjeno varovalno funkcijo I. stopnje izvajamo le tako obliko in intenzivnost sečnje, ki ohranja in krepi posamezne nosilce ali skupine nosilcev varovalne funkcije. Odstranjeno drevje (npr. zaradi sanitarne sečnje, pospeševanje določenega nosilca, zgradbe sestoja, regeneracije itd.), naj bi ostalo ali bi ga usposobili na sami površini. Tako bi napravili ustrezni gozdni red, da odstranjeno drevje ni vir dodatnih nevarnosti ali pa drevje porabimo za sanacijo že narušenih tal (ob jarkih in v jarkih ali na strmih pobočjih). V teh gozdovih naj bi bilo omejeno vlačenje lesa po tleh, graditi ceste ali vlake, sekati na golo ali krčiti zaradi posega drugih dejavnosti. Dovoljena naj bi bila gradnja steza za različne namene. Vse druge posege, ki bi jih zahtevali različni drugi interesi, je treba obravnavati kot izjemo in zanje morajo biti napravljena podrobnejša proučevanja.

V gozdovih z izjemno poudarjeno varovalno funkcijo II. stopnje, je omejena lesna proizvodnja zaradi vsestransko poudarjene varovalne funkcije. Izbrani morajo biti najboljše ukrepi in zagotovljena mora biti brežhibna izvedba. Intenzivnost sečnje na površini mora biti nizka in razpršena ter izvedena v času, ko so tla najbolj zavarovana. Še zlasti morajo biti omejitve pri izbiri vrste pravilnega sredstva.

V gozdovih z poudarjeno rekreacijsko turistično funkcijo moramo doseči podaljšanje proizvodne dobe in skrbnejše

izvajanje vseh del. Zato moramo s posebnimi načrti ali vsaj v načrtih gozdnogospodarskih enot posebej zagotoviti: ohranitev najpomembnejših vrednot v gozdnatem prostoru, izboljšanje naravnih potencialov v pogledu ustreznega razmerja drevesnih vrst, gozdnega roba razgledišč itd., načrtno dograjevanje opreme za rekreacijo in bogatitev potovalnih ciljev.

4. KVANTIFIKACIJA RAZVOJNIH MOŽNOSTI GOZDARSTVA V OBDOBJU 1991 - 1995

Kvantifikacija razvojnih možnosti gozdarstva v obdobju 1991 - 1995 je lahko zaenkrat samo orientacijska. V teku je izdelava območnih gozdnogospodarskih načrtov za obdobje 1991 - 2000, ki bodo dali nove podatke o stanju gozdov in njihovih donosnih možnosti ter potrebah za vlaganja v gozdove. Šele na tej podlagi bo mogoče vse potrebe tudi materialno ovrednotiti.

4.1 Etat

Računamo s skupnim etatom v višini 3,3 - 3,4 mio m³ letno. Predvidevamo spremembe v strukturi etata v korist iglavcev in drobnega lesa.

4.2 Tržna proizvodnja gozdnih lesnih sortimentov

Skupaj 2,3 - 2,4 mio m³ letno, od tega 1,4 mio m³ iglavcev in 0,9 mio m³ listavcev. Pričakujemo postopne spremembe v strukturi tržne proizvodnje, in sicer postopno zmanjševanje deleža lesa za mehansko predelavo na račun povečanega deleža lesa za kemično predelavo ter zmanjšanje deleža drv listavcev.

4.3 Vlaganja v gozdove

Obnova gozdov	5.500 ha letno
Nega gozdov	25.000 ha letno
Melioracije gozdov	4.000 ha letno
- direktna premena	900 ha
- indirektna premena	3100 ha
Pogozdovanje novih površin	100 ha letno
Vzdrževanje nasadov	5.000 ha letno
Izgradnja gozdnih cest	
- minimalni program	200 km letno
- optimalni program	330 km letno

4.4 Potrebna finančna sredstva za vlaganja v gozdove in druge dejavnosti posebnega družbenega pomena (po cenah 30. septembra 1989)

	mio din letno	%
44.1 Enostavna gozdnobiološka reprodukcija (obnova, nega in varstvo gozdov)	525.690	31
44.2 Razširjena gozdnobiološka reprodukcija (melioracija in pogozdovanje)	170.370	10
44.3 Granja gozdnih cest		
- minimalni program	204.272	
- optimalni program	337.050	20
44.4 Vzdrževanje gozdnih cest	192.960	12
44.5 Javna gozdarska služba	189.900	11
- odkazovanje gozdnega drevja	110.970	
- gozdnogospodarsko načrtovanje	78.930	
44.6 Gospodarjenje s splošnokoristnimi funkcijami gozdov	104.409	6
44.7 Druge dejavnosti posebnega družbenega pomena (razvoj semenarstva in drevesničarstva, raziskovalno delo za potrebe gozdne reprodukcije)	149.000	9
44.8 Poseben program dejavnosti posebnega družbenega pomena na krasu	20.430	1
Skupaj	1.689.809	100
	(86 mio DEM)	

Stroški neposrednih vlaganj v gozdove so izračunani po dejanskih stroških. Stroški gospodarjenja s splošnokoristnimi funkcijami so predvideni v višini 15 % stroškov bioloških vlaganj v gozdove. V naslednjih planskih obdobjih bo treba ta delež povečati. Stroški za druge dejavnosti posebnega družbenega pomena so stroški za razvoj gozdnega semenarstva in drevesničarstva in zlasti raziskovalnega dela na področju gozdne reprodukcije. Tak izračun izhaja iz opredelitve v analizi razvojnih možnosti, da je treba bistveno okrepiti raziskovalno delo na področju gozdne reprodukcije, zlasti pri iskanju rešitev za sanacijo propadajočih gozdov.

Tabela 12

KVANTIFIKACIJA PROGRAMA DEJAVNOSTI POSEBNEGA DRUŽBENEGA POMENA
V GOZDARSTVU IN VIROV SREDSTEV

v mio din letno po cenah 30.9.1989.

	Gozdarska podjetja	Lestniki gozdov	Drugi uporab. polit. gozdov skupnosti	Drugi zavez. interes	Poslovni interes	Skupaj
1. Enostavna gozdnobiološka reprodukcija	197.134	328.556				525.690
2. Razširjena gozdnobiološka reprodukcija	45.889	76.481		30.000	18.000	170.370
3. Gradnja gozdnih cest	148.641	154.709	33.700			337.050
4. Vzdrževanje gozdnih cest	85.380	88.280	19.300			192.960
5. Javna gozdarska služba			189.900			189.900
6. Gospodarjenje s splošno- koristnimi funkcijami			34.450			104.409
7. Druge dejavnosti posebnega družbenega pomena	55.875	93.125				149.000
8. Poseben program dejavnosti posebnega družbenega pomena na kraškem območju			10.215			20.430
Skupaj	532.919	741.151	97.665	30.000	18.000	1.689.809
na ha gozda v din	1.359.487	1.134.994	93.459	28.708		1.617.042
na m ³ blagovne proizvodnje v din	387.015	665.904				672.963

5. UPORABLJENI VIRI

1. Anko, B., Začasna metodologija valorizacije splošnokoristnih funkcij gozdov, SIS za gozdarstvo Slovenije, Ljubljana 1979
2. Črna knjiga o propadanju gozdov, IGLG, Ljubljana 1987
3. Dolgoročni plan gospodarjenja z gozdovi v Sloveniji, SIS za gozdarstvo Slovenije, Ljubljana 1985 (dopolnitev 1989)
4. Gašperšič, F., Temeljni principi polifunkcionalnega gozdnogospodarskega načrtovanja, GozdV 45, 1987, 6
5. Gašperšič, F., Izpopolnjevanje sistema gozdnogospodarskega načrtovanja v Sloveniji, Ljubljana 1989
6. Gozd - divjad (zbornik referatov in razprava), Ljubljana 1988
7. Košir, Ž., Zasnova uporabe prostora - Gozdarstvo, zavod SRS za družbeno planiranje, Ljubljana 1978
8. Plan Samoupravne interesne skupnosti za gozdarstvo Slovenije za leto 1989, Ljubljana 1989
9. Pogačnik, J., Konkretni problemi obravnavanja varovalne funkcije gozdov, v zborniku Varovalnost gozda v Sloveniji, Ljubljana, 1987, s. 69-81
10. Pogačnik, J., Večnivojsko načrtovanje v gozdarstvu GozdV 45, (1987), 2
11. Pogačnik, J., Vključevanje gozdarstva v urejanje prostora, GozdV 46, (1988), 3
12. Pogačnik, J., Načrtovanje in planiranje gozdne rekreacije, GozdV 47, (1989), 6

13. Poročilo o uresničevanju samoupravnega sporazuma o temeljih plana SIS za gozdarstvo Slovenije za obdobje 1981-1985 v letu 1985 in za celotno plansko obdobje 1981-1985, Ljubljana 1986
14. Poročilo SIS za gozdarstvo Slovenije o uresničevanju samoupravnega sporazuma o temeljih plana SIS za gozdarstvo za obdobje 1986-1990 v letih 1986, 1987 in 1988
15. Poročilo o umiranju gozdov in možnostih za zagotavljanje sredstev za ohranitev gozdov, Republiški komite za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, Ljubljana 1988
16. Rešimo gozdove, (gradivo za posvetovanje ZLIT gozdarstva in lesarstva), Ljubljana 1989
17. Srednjeročni plan SIS za gozdarstvo Slovenije za obdobje 1986-1990, Ljubljana 1986
18. Spremembe in dopolnitve dolgoročnega plana SR Slovenije od leta 1986-2000, Ur.l. SRS št. 12-530/89
19. Statistični letopis SR Slovenije 1988, Ljubljana 1988
20. Šolar, M. in sod., Kako rešiti gozdove, Ljubljana 1988
21. Štefe, T., Slovensko javno mnenje in propadanje gozdov, GozdV 47, 1989, 2
22. Velašević, V., Šume i životna sredina, Beograd 1989
23. Winkler, I., Temeljne značilnosti medsebojnih vezi in nesoglasij uporabnikov gozda in gozdnega prostora, Zbornik gozdarstva in lesarstva 30, 1987, s. 35-47
24. Winkler, I. in sod., Zagotavljanje sredstev za gozdno reprodukcijo, Ljubljana 1988

25. Winkler, I., Družbenoekonomski vidiki propadanja gozdov, GozdV 47, 1989, 2
26. Winkler, I., Družbene spremembe in gozdarstvo, GozdV 47, 1989, 3
27. Zaključno poročilo o območnih gozdnogospodarskih načrtih v Sloveniji, Ljubljana 1986